

Vesihuolto, perusoikeudet ja yksityistäminen

Roni Eho

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2023

Liiketalous, päivätoteutus
Juridiikka

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Juridiikka

EHO, RONI:
Vesihuolto, perusoikeudet ja yksityistäminen

Opinnäytetyö 61 sivua, joista liitteitä 0 sivua
Toukokuu 2023

Suomessa vesihuolto on pitkälti toteutettu kuntien omistamien vesihuoltolaitosten toimesta. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, tulisiko vesihuollon olla jatkossakin julkinen palvelu. Vesihuoltoon liittyy useampi perustuslaissamme turvattu perusoikeus, jonka takia vesihuoltoa tarkasteltiin myös perusoikeuksien valossa. Yksityistämistä käsitellään yleisesti, sen hyviä ja huonoja puolia sekä kokemuksia yksityisestä vesihuollosta. Työn toiminnallisena tuotoksena syntyi opimateriaalia Tampereen ammattikorkeakoulun ympäristöoikeuden opintojaksolle.

Työssä käytettiin lainopillista tutkimusmenetelmää, jonka tarkoituksena oli selvittää lain sisältöä vesihuollosta ja perusoikeuksista sekä siitä, miten ne liittyvät toisiinsa. Tutkittavana lähdeaineistona käytettiin muiden ohella monipuolisesti oikeuskirjallisuutta, hallituksen esityksiä, kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia sekä lainsäädäntöä.

Tutkimuksen aikana selvisi, että vesihuollon tulee pysyä julkisena palveluna. Vesihuolto on korostetun alueellista toimintaa, jonka vuoksi sen yksityistämällä on hankala saavuttaa isoja hyötyjä. Kun vesihuolto järjestetään julkisena palveluna, myös vesihuoltoon liittyvät perusoikeudet toteutuvat parhaiten. Vesihuollossa voidaan kuitenkin hyödyntää yksityisiä yrityksiä monipuolisesti esimerkiksi erilaisissa tukitoiminnoissa sekä urakoissa. Kuntien olisi hyvä selvittää, kuinka ne pystyisivät hyödyntämään yksityisiä yrityksiä vesihuollon alalla entistä enemmän.

Asiasanat: vesihuolto, perusoikeudet, yksityistäminen

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business and Administration
Jurisprudence

EHO, RONI:
Water Supply, Human Basic Rights and Privatization

Bachelor's thesis 61 pages, appendices 0 pages
May 2023

Water supply in Finland is mostly a public service, provided by the municipality. The objective of this thesis was to find out if water supply should continue to be public service also in the future. The purpose of this practice-based thesis is to develop a study material for environmental law course in Tampere University of Applied Sciences.

The research method of this thesis was to review juridical doctrine. Researched materials were laws, literature and government proposals for legislation, among others.

The findings in this study suggest that the water supply in Finland should continue to be a public service as it functions as a local service and is a natural monopoly with no competitors. Water supply is also connected to numerous human basic rights. These rights are fulfilled efficiently when water supply continues to be a public service. However, this does not mean that private companies could not be utilized in any way. Private companies can and have been used in different kinds of tasks, such as debt collection, and contracting. Municipalities should look for a way to utilize private companies in the field of water supply even more.

Key words: water supply, basic rights, privatization

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
	1.1 Johdatus aiheeseen	7
	1.2 Tutkimuskysymys	8
	1.3 Aiheen rajaus	9
	1.4 Tutkimuksen metodi	9
	1.5 Työn rakenne	10
2	VESIHUOLTO	12
	2.1 Vesihuollon historiasta	12
	2.1.1 Yleisesti	12
	2.1.2 Tampereen vesihuollon historia	13
	2.2 Vesihuolto Suomessa	15
	2.2.1 Vesihuollon organisaatio	15
	2.2.2 Vesihuoltolaitosten organisaatiomuodot	16
	2.2.3 Vesihuolto luonnollisena monopolina	18
	2.2.4 Vesihuoltoinfrastruktuuri	18
	2.3 Vesihuoltolaki	19
	2.3.1 Yleiset säännökset	19
	2.3.2 Vesihuollon kehittäminen ja järjestäminen	20
	2.3.3 Liittäminen vesihuoltolaitoksen verkostoon ja vesihuollon hoitaminen	20
	2.3.4 Huleveden viemäroinnin järjestäminen ja hoitaminen	21
	2.3.5 Vesihuoltolaitoksen taloushallinto	22
	2.4 Talousvesi	22
	2.5 Jäte- ja hulevesien viemärointi	24
	2.6 Vesihuoltolaitoksen huolehtimisvelvollisuus	25
	2.7 Tulevaisuuden haasteet vesihuollossa	27
3	PERUSOIKEUDET VESIHUOLLOSSA	29
	3.1 Yleistä perusoikeuksista	29
	3.2 Vesi ihmisoikeutena	30
	3.3 Perusoikeudet	32
	3.3.1 Yhdenvertaisuus	32
	3.3.2 Oikeus sosiaaliturvaan	33
	3.3.3 Oikeus elämään	34
	3.3.4 Vastuu ympäristöstä	34
	3.4 Perusoikeudet kunnissa	35
	3.5 Perusoikeuksien toteutumisen valvonta	36

4	JULKINEN PALVELU	38
4.1	Mikä on julkinen palvelu	38
4.2	Kunnan yleinen toimiala	38
4.3	Kunnan järjestämisvastuu	39
4.4	Vesihuolto julkisena palveluna	40
5	YKSITYISTÄMINEN.....	42
5.1	Yksityistämisen määritelmiä	42
5.2	Yksityistämisen muotoja.....	43
5.3	Yksityiset yritykset vesihuollossa	44
6	KOKEMUKSIA YKSITYISESTÄ VESIHUOLLOSTA	46
6.1	Vesihuolto Englannissa ja Walesissa.....	46
6.2	Vesihuolto Tallinnassa	47
6.3	Vesihuolto Kuopion Vaajasalossa	50
7	YKSITYISTÄMISEN VAIKUTUKSET	52
7.1	Yksityistämisen mahdolliset hyödyt.....	52
7.2	Yksityistämisen mahdolliset haitat.....	53
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	55
	LÄHTEET	57

LYHENTEET

art.	artikla
ELY-keskus	Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus
HSY	Helsingin seudun ympäristöpalvelut
IWUU	International Water United Utilities
k.	kohta
KL	kuntalaki
KP-sopimus	Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
ks.	katso
l	luku
mt.	mainitussa teoksessa
mts.	mainitussa teoksessa sivulla
NATO	North Atlantic Treaty Organization
n.d.	non dated
PL	perustuslaki
QP	Quality Performance Ltd
THL	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
TSL	terveydensuojelulaki
TSS-komitea	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea
TSS-oikeudet	Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet
TSS-oikeussäännökset	Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeussäännökset
TSS-sopimus	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
VHL	vesihuoltolaki
WC	water closet
YK	Yhdistyneet Kansakunnat
ym.	ynnä muut
YSL	ympäristönsuojelulaki

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Vesi on luonnonvara ja yksi elämän edellytyksiä. Harva asia yhteiskunnassamme toimisi kuten nyt ilman toimivaa vesihuoltoa. Vesihuollon ollessa myös osa kriittistä infrastruktuuria, täytyy siihen kiinnittää erityistä huomiota¹.

Vesi ei kuitenkaan ole pelkästään luonnonvara. Vedelle on mahdollista määrittää rahallinen arvo ja se voi olla myös kaupallisten liiketoimintojen kohteena. Näistä syistä sitä pidetään EU:n vapaata liikkuvuutta koskevien sääntöjen mukaan tuotteena. Myös liiketoimet, jotka liittyvät vesihuollossa käytettäviin laitteisiin, lukeutuvat tavaroiden vapaan liikkuvuuden alaan.² Tämä voi olla ongelmallista eri perusoikeuksien kannalta, joita tarkastelen myöhemmin tässä työssä.

Vesihuoltolain (199/2001, VHL) mukaan vesihuolto tarkoittaa veden johtamista, käsittelyä ja toimittamista talousvetenä käytettäväksi sekä jäteveden poisjohtamista ja käsittelyä (VHL 3.1 §)³. Laajassa mielessä vesihuolto tarkoittaa vedenhankintaa ja -jakelua, jätevesien kokoamista, käsittelyä ja johtamista vesistöön sekä näihin liittyvää ympäristönsuojelua. Vesihuolto on erittäin keskeinen osa yhdyskunnan palveluita, ja jokainen käyttää vesihuoltopalveluita päivittäin.⁴ Talousvettä käytetään muun muassa ravinnoksi, ruoanlaittoon ja peseytymiseen. Terveystieteidenhuollossa ja teollisuudessakin tarvitaan vettä, ja sen avulla tuotetaan myös energiaa.

On erittäin tärkeää, että vesihuolto toimii hyvin. Vesihuoltoinvestoinneista on useita hyötyjä. Kansalaisten terveysolot paranevat, kun vettä on saatavilla enemmän ja sen laatu on parempaa. Terveystieteidenhuollossa voidaan mainita parempi ravinto, henkilökohtainen hygienia sekä veden kautta leviävien tautien ehkäisy. Myös elinympäristömme paranee, kun vesihuolto toimii.⁵

¹ Hukka & Katko 2007, 38. Kriittinen infrastruktuuri on esimerkiksi palvelu, jonka tuhoutuminen tai toimintakyvyttömyys heikentäisi kansallista turvallisuutta, kansantaloutta ja -terveyttä tai niiden tehokasta toimintakykyä (Hukka & Katko 2007, 38)

² Delimatis 2015, 18

³ Ks. myös tieteen termipankki 2014

⁴ Hukka & Katko 1999, 7

⁵ Hukka & Katko 1999, 13

Kehittyvistä maista voidaan nähdä, mitä vaikutuksia puutteellisella vesihuollolla on. Huonolaatuinen juomavesi voi aiheuttaa tauteja, kuten ripulia, joka voi olla vaarallinen etenkin pienille lapsille. Juomavedessä voi olla myös ihmisille haitallisia aineita, jotka voivat aiheuttaa muun muassa pahoinvointia, iho-oireita tai syöpää sekä vahingoittaa sikiötä. Tällaisia aineita ovat muun muassa arsenikki, kupari, lyijy ja erilaiset torjunta-aineet.⁶ Bangladeshissa havaittiin vuonna 1993 pohjaveden sisältävän arsenikkia. Arvioiden mukaan jopa viisikymmentämiljoona ihmistä oli vaarassa altistua arsenikille juomaveden kautta. Bangladeshin lisäksi vaarallisia määriä arsenikkia on havaittu juomavedessä myös muun muassa Argentiinassa, Kiinassa, Unkarissa ja Yhdysvalloissa, eli ei pelkästään kehittyvissä maissa.⁷

1.2 Tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia suomalaista vesihuoltoa ja selvittää, tulisiko vesihuollon jatkossakin olla julkinen palvelu. Työn tavoitteena on selvittää, millaisia perusoikeuskysymyksiä vesihuollolla on. Lisäksi tavoitteina on selvittää, mikä on julkinen palvelu sekä mitä yksityistäminen on, millaisia kokemuksia yksityisestä vesihuollosta on ja mitkä ovat sen hyvä ja huonot puolet. Tämän opinnäytetyön toiminnallisena tuotoksena syntyy oppimateriaalia Tampereen ammattikorkeakoulun ympäristöoikeuden opintojaksolle.

Suomessa on pohdittu kunnallisten vesihuoltotoimintojen myymistä yksityisille yrityksille. Tästä seurasi Vesi on meidän -kansalaisaloite, jolla pyritään kieltämään kuntien omistamien vesihuoltotoimintojen yksityistäminen. Aiheesta on tehty myös oikeudellinen asiantuntijaselvitys, jossa punnitaan muiden ohella vesihuollon perus- ja ihmisoikeudellisia ulottuvuuksia, kunnallisen itsehallinnon vaikutusta vesihuollon toteuttamiseen sekä vesihuollon kilpailu- ja hankintaoikeudellisia ulottuvuuksia. Maa- ja metsätalousministeriö on myös asettanut työryhmän vesihuoltolainsäädännön uudistamista varten. Muutoksilla on muiden seikkojen

⁶ Hunter, MacDonald & Carter 2010, 2–3

⁷ Ahmad, Khan & Haque 2018, 251

ohella tarkoitus varmistaa se, että vesihuolto säilyy jatkossakin julkisesti omistettuna⁸. Aiheesta ei olla tehty opinnäytetyötä, joka keskittyy vesihuollon perus- ja ihmisoikeuslottuvuuksiin sekä mahdollisen yksityistämisen vaikutuksiin.

1.3 Aiheen rajaus

Työssä tutkitaan vesihuoltoa yleisesti sekä sen perusoikeuslottuvuuksia. Työssä käsitellään myös julkista palvelua ja yksityistämistä yleisesti sekä kokemuksia yksityisestä vesihuollosta.

Vesihuoltoon liittyy usea laki, kuten ympäristönsuojelulaki (527/2014), kuluttajansuojalaki (38/1978), maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sekä pelastuslaki (379/2011). Koska vesihuolto on aiheena erittäin laaja, tässä työssä keskitytään vesihuoltoon etenkin vesihuoltolain, perustuslain (731/1999, PL) sekä hieman kuntalain (410/2015, KL) puitteissa. Työssä tarkastellaan niitä perusoikeuksia, joilla on läheinen kytkentä veteen sekä vesihuoltoon.

Suomessa on erittäin monta käyttäjiensä omistamaa vesilaitosta, jotka toimivat muun muassa osuuskuntamuodossa. Nämä laitokset ovat yksityisiä. Tässä työssä vesihuollon yksityistämistä käsitellessä ei tarkoiteta näitä käyttäjiensä omistamia laitoksia, vaan kuntien omistuksessa olevia laitoksia, ellei toisin mainita.

1.4 Tutkimuksen metodi

Tämän opinnäytetyön tutkimusmetodi on lainopillinen. Lainopilla tarkoitetaan voimassa olevien oikeusnormien systematisointia sekä tulkintaa⁹. Työssä hyödynnetään esimerkiksi sanamuodon mukaista sekä historiallista lain tulkintatapaa¹⁰.

⁸ Maa- ja metsätalousministeriö 2022

⁹ Siltala 2016

¹⁰ Kolehmainen 2015, 118–120

Työn perusoikeusluvussa käytetään perusoikeusmyönteistä laintulkintaoppia, jonka perusta on löydettävissä PL 22 §:stä. Sen mukaan julkisen vallan velvollisuus on turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.¹¹ Perustuslainmukainen tai perusoikeusmyönteinen laintulkinta tarkoittaa sitä, että tuomioistuinten on valittava perusteltavissa olevista lain tulkintavaihtoehdoista se, joka edistää perusoikeuksien tarkoituksen toteutumista parhaiten sekä poistaa perustuslain kanssa ristiriitaiset vaihtoehdot¹².

1.5 Työn rakenne

Opinnäytetyö koostuu kuudesta pääluvusta, joista ensimmäisessä johdatetaan lukija työn aiheeseen, tarkastellaan tutkimuskysymystä, aiheen rajausta, metodia sekä työn rakennetta. Toisessa luvussa käsitellään vesihuoltoa. Luvussa käydään läpi vesihuollon historiaa, vesihuollon organisaatiosta sekä järjestämistapaa ja vesihuoltolakia. Siinä määritellään myös vesihuoltoon liittyviä käsitteitä ja avataan tiettyjä toimintoja enemmän. Luvun tarkoituksena on selvittää, miten vesihuolto on Suomessa järjestetty. Koska tämän opinnäytetyön toiminnallisena syntyy oppimateriaalia Tampereen ammattikorkeakoulun ympäristöoikeuden opintojaksolle, vesihuoltoa käsitellään hieman laajemmin, kuin suoraan tämän työn aiheen puitteissa.

Kolmannen luvun tarkoitus on selvittää, millä perusoikeuksilla on liittymä veteen tai vesihuoltoon, ja minkälainen tämä liittymä on. Kappaleessa käsitellään myös kansainvälisten järjestöjen kantaa veteen ihmisoikeutena, hieman kuntia sekä perusoikeuksien toteutumisen valvontaa. Neljäs luku käsittelee julkisia palveluita kunnan yleisen toimialan puitteissa sekä kunnan velvollisuuksia vesihuollon järjestämiseen liittyen.

Viidennessä luvussa käsitellään yksityistämistä yleisesti. Sen tarkoitus selvittää, mitä yksityistäminen tarkoittaa. Yksityistämiselle on useita määritelmiä, ja sitä ryhmitellään eri tavoin. Luvussa esitetään muutamia eri määritelmiä ja ryhmitte-

¹¹ ks. myös Kolehmainen 2015, 123

¹² PeVM 25/1994 vp, 4. Ks. myös Kolehmainen 2015, 123

lyjä sekä yksityistämisen muotoja sekä tapoja, joilla yksityisiä yrityksiä hyödynnetään vesihuollossa. Kuudennessa luvussa esitetään kokemuksia yksityisestä vesihuollosta. Ulkomaiset kokemukset yksityistämisestä eivät välttämättä kerro suoraan, minkälaisia vaikutuksia yksityistämällä olisi Suomessa, mutta jotain niistä voi oppia. Näiden lisäksi esitetään yksi kotimainen esimerkki yksityisestä vesihuollosta. Seitsemäs luku esittelee yksityistämisen hyötyjä yleisesti, sillä kehittyneissä maissa on havaittu niukasti hyötyjä yksityisestä vesihuollosta. Tämän lisäksi siinä esitetään sen mahdollisia haittoja, peilaten Suomen vesihuoltoon nyky muodossaan, perusoikeuksiin sekä kokemuksiin yksityisestä vesihuollosta. Lukujen 5–7 tarkoitus on yhdessä muodostaa käsitys yksityistämisestä ja sen mahdollisista vaikutuksista. Yksityistämisen käsitteleminen kolmessa eri pääluvussa on tarkoituksenmukaista, sillä vaikka itse aihe on sama, aihetta käsitellään eri näkökulmista.

Viimeisessä luvussa kerrataan opinnäytetyön tavoitteet, tärkeimmät lähteet ja otetaan kantaa työn luotettavuuteen. Siinä annetaan perusteltuja johtopäätöksiä tutkimustuloksista sekä kehitysehdotuksia.

2 VESIHUOLTO

2.1 Vesihuollon historiasta

2.1.1 Yleisesti

Ensimmäiset vesihuoltolaitokset perustettiin Suomessa 1800-luvun loppupuolella. Kuitenkin 1900-luvun alkuun kaupunkilaiset käyttivät enimmäkseen kaivovettä. Varakkaammilla kaupunkilaisilla oli yksityisiä kaivoja, mutta suurin osa käytti yleisiä kaivoja. Vesi ei ollut aina puhdasta, ja sen välityksellä levisi tauteja, kuten koleraa ja lavantautia.¹³

Ennen kuin Suomessa oli viemäriverkostoja, kaupunkilaiset hävittivät jätevetensä esimerkiksi talojen takapihoille, talojen alle tai nurkan taakse. Teollistumisen aikana 1800-luvun puolivälin jälkeen vesihuollon järjestäminen alkoi olla välttämätöntä. Viemäriverkostojen avulla kaupunkien kadut puhdistuivat jätevesistä, mutta jätevedet valuivat rantoihin. Suomen ensimmäinen vesilaitos aloitti toimintansa vuonna 1876 Helsingissä, ja ensimmäiset jätevedenpuhdistamot vuonna 1910.¹⁴ Tämä Helsingissä vuosina 1876–1880 toiminut vesilaitos oli yksityisessä omistuksessa¹⁵.

Yhdysvalloissa rakennettiin ensimmäinen kunnallinen vesijohto vuonna 1754. Nykyaikainen vedenhankinta alkoi 1800-luvun alussa, lähinnä Englannissa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa. Kun kaupungeissa asui yhä enemmän ihmisiä ja talot olivat rakennettu pitkälti puusta, tarve talousvedelle sekä sammutusvedelle kasvoi, ja kaupunkien oli välttämätöntä alkaa järjestää vedenhankintaa. Samoihin aikoihin suunniteltiin viemärijärjestelmiä, jotka kehittyivät ajan kanssa. Ensimmäiset nykyaikaiset viemärit rakennettiin Englantiin ja Saksaan. Ruotsissa ensimmäinen viemärilaitos otettiin käyttöön vuonna 1845. Euroopan ensimmäinen täydellinen vesi- ja likajohtojärjestelmä rakennettiin tiettävästi vuonna 1869 nykyiseen Gdanskin kaupunkiin Puolassa.¹⁶

¹³ Juuti, Katko & Rajala 2017, 12, 13 & 16

¹⁴ Juuti ym. 2017, 23 & 24

¹⁵ Katko, Juuti & Juuti 2022, 133

¹⁶ Juuti ym. 2017, 19–21

Euroopassa sekä Yhdysvalloissa kaupunkien ensimmäiset vesilaitokset olivat pääosin yksityisessä omistuksessa. Vuonna 1900 yhä useammat kaupungit ja kunnat olivat kuitenkin ottaneet omistukseensa vesihuoltolaitokset. Vesihuollon julkista omistusta on perusteltu mm. sillä, että vesihuolto on paikallista toimintaa, jota palvelee parhaiten paikallinen omistus ja paikallisten olosuhteiden tunteminen.¹⁷

2.1.2 Tampereen vesihuollon historia

Tampereen ensimmäisellä vesijohdolla pumpattiin vettä Mäntinrannasta keskustorin kaivoon jo vuonna 1835. Kaksi vuotta myöhemmin kiellettiin muun muassa nahkojen peseminen vesipumppujen yläpuolella, jotta Tammerkosken vesi ei pilaantuisi. Se ei kuitenkaan tehonnut, ja Mäntinrannastakin pumpattu vesi oli liikaista. Vuonna 1855 vesipumppu asennettiin alarantaan, ja 1858 kaupunki suunnitteli vesijohdon rakentamista Tammerkoskesta keskustorille, mutta rahaa urakkaan ei ollut.¹⁸ On arvioitu, että 1850-luvulla yksityisen sektorin osuus kaupungin vesihuollosta on ollut noin 80 prosenttia, sillä suurin osa kaivoista oli yksityisiä¹⁹.

Hieman myöhemmin, vuonna 1865 varakas tehtailija William Von Nottbeck ehdotti kaupungille uuden vesijohdon rakentamista niin, että hän kustantaisi sekä omistaisi johdon. Tämä ei kelvannut kaupungille, sillä tehtailija olisi saanut monopolin Tampereen vesihuoltoon, ja kaupunki olisi menettänyt rahaa. Samana vuonna kaupunki päätti rakentaa itse vesijohdon, mutta työhön ei ryhdytty. Seuraavan kerran kaupunki hylkäsi insinööri A. Ahlbergin ehdotuksen vesilaitoksen rakentamisesta vuonna 1880 liian kalliina, mutta myöhemmin samana vuonna kaupunki kuitenkin määräsi 10 000 markkaa rahastoitavaksi vesijohdon rakentamista varten. Edellisenä vuonna oli säädetty terveydenhoitoasetus (Keisarillisen Majasteetin Armollinen Asetus terveydenhoidosta Suomenmaassa, 1879) jonka mukaan kunnat olivat vastuussa paikallisista terveysoloista²⁰. Asetuksen 15 §:n

¹⁷ Juuti ym. 2017, 240

¹⁸ Juuti ym. 2017, 87 & 88

¹⁹ Juuti 2019, 52 & 54

²⁰ Harjula n.d.

mukaan kaupungeissa tuli pyrkiä siihen, että hyvää vettä saadaan runsaasti ja helposti.²¹

Vuonna 1881 läänin kuvernööri määräsi vesijohtolaitoksen perustamisen toistuvien tulipalojen sekä huonolaatuisen kaivoveden takia. Työt valmistuivat seuraavan vuoden joulukuussa. Vettä siirrettiin johdon kautta enenevässä määrin myös asuntoihin. Koska vesimaksu ei perustunut kulutukseen, vettä tuhlatiin. Vesilaitosinsinööri C. Hausen laati vuonna 1890 vesilaitossuunnitelman, jossa hän oli huomionnut myös veden puhdistamisen suodattimilla. Viisi vuotta myöhemmin kaupunki hyväksyi suunnitelman, mutta rahaa säästääkseen se jätti suodattimet pois suunnitelmasta. Vuosina 1915–1916 veden kautta levisi lavantautia, ja tämän jälkeen vettä alettiin desinfioidaan kloorilla. Tämä toimi, eikä Tampereella tämän jälkeen esiintynyt lavantautiepidemiaa. Muun muassa väestönkasvun takia vuonna 1928 Kaupinokalle avattiin uusi vesilaitos, ja kolme vuotta myöhemmin myös Mäntinrantaan.²²

Vuonna 1873 maanmittari suunnitteli kaksi pääjätevesiviemäriä. Vuonna 1894 jätevesijohtoja Tampereella oli melkein 15 kilometriä, viemärikaivoja lähes 200 kappaletta. Viemärit johtivat likavettä Näsijärveen ja Tammerkoskeen. Myöhemmin likavedet alettiin johtamaan Pyhäjärveen, sillä talousvesi otettiin Näsijärvestä. Kun WC:t yleistyivät asunnoissa, likakaivoista valuneet jätevedet saastuttivat niin pohjavettä kuin Tammerkoskea sekä järviäkin. Kaupunginvaltuusto päätti vuonna 1919 asettaa valiokunnan valmistelemaan Tampereen lokaviemäreiden puhdistusta. Valiokunnan mukaan jäteveden puhdistaminen ei kuitenkaan ollut tarpeen, sillä kaupungin taloudellinen tilanne ei ollut hyvä ja vesistöjä pidettiin suhteellisen hyväkuntoisina. Vuonna 1930 kaupunginvaltuusto hyväksyi esityksen, jonka perusteella Tammerkoskeen laskevia Rongankadun sekä Verkahtaankadun viemäreitä jatkettiin niin, että ne ulottuivat viisikymmentä metriä kauemmaksi kosken rannasta. 1950-luvulla kaupunki alkoi suunnittelemaan jätevedenpuhdistamoita, ja ensimmäinen sellainen valmistui vuonna 1962 Rahoilaan.²³

²¹ Juuti ym. 2017, 90, 92 & 93

²² Juuti ym. 2017, 93, 94, 96 & 97

²³ Juuti ym. 2017, 94, 95, 97 & 98

Tällä hetkellä Tampereen Vesi toimii liikelaitoksena. Vuoden 2024 alusta se kuitenkin yhtiötetään Tampereen kaupungin omistamaksi osakeyhtiöksi. Yhtiöittämisestä perusteltiin muun muassa sillä, etteivät yhtiön investoinnit ole riippuvaisia kaupungin taloustilanteesta ja muut lähikunnat voivat myöhemmin liittyä yhtiöön. Yhtiöittämisellä pyritään myös hillitsemään paineita nostaa hintoja.²⁴

Kuten edellä kerrotusta saattaa huomata, Tampereen kaupunki on kuullut 1800-luvulta asti yksityisiä tahoja vesihuollon suunnitteluun liittyen. Vuonna 1884 yksityisiä kaivoja oli noin 210 kappaletta, ja uusia kaivoja rakennettiin arviolta 10 kappaletta vuodessa. Tämän perusteella on arvioitu, että yksityisen sektorin osuus kaupungin vesihuollosta oli 95,7 prosenttia. Varsinaisen vesihuollon lisäksi yksityiseltä sektorilta ostettiin vuosien saatossa erilaisia palveluita, kuten vakuutuksia ja tietoliikennepalveluita. Yksityisiltä myös vuokrattiin toimitiloja ja koneita sekä ostettiin muun muassa kemikaaleja. Vuodesta 1865 vuoteen 1997 vain kolmannes on ollut sellaisia, että yksityisen sektorin osuus on ollut alle viisikymmentä prosenttia.²⁵

2.2 Vesihuolto Suomessa

2.2.1 Vesihuollon organisaatio

Suomessa on vesihuollon alalla useita toimijoita. Valtakunnallisesti Maa- ja metsätalousministeriö vastaa muun muassa vesihuollon yleisestä edistämisestä sekä vesivarojen käytöstä ja hoidosta. Sen tehtäviin kuuluu myös Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten (ELY-keskus) tulosohtaus. Alueellisten ELY-keskusten tehtävänä on esimerkiksi vesihuollon strateginen edistäminen, veden hankinnan ja jakelun varmistaminen sekä alueellinen yhteistyö ja vesihuoltolain mukainen valvonta. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa talousveden laadun varmistamisesta ja ympäristöministeriö ympäristökuormituksen hallinnasta.²⁶

²⁴ Jäntti 2023

²⁵ Juuti 2019, 57–59. Ks. myös Katko ym. 2022, 133: Tampereen vesihuoltolaitoksen rahavirroista suurin osa päättyy yksityiselle sektorille.

²⁶ Maa- ja metsätalousministeriö n.d.

Kunnallisella tasolla kunnalla on itsellään vesihuollon järjestämisvastuu VHL 6.2 §:n mukaisesti, mikäli edellytykset täyttyvät. Sen tehtäviin kuuluu myös vesihuoltolaitosten omistajaohjaus, laitosten valvonta sekä vastuu vesihuollon kehittämisestä. Kiinteistön omistaja vastaa VHL 6 §:n mukaisesti kiinteistönsä vesihuollosta. Se vastaa myös tonttijohtojen rakentamisesta ja niiden kunnossapidosta, kiinteistöllä sijaitsevien kaivojen kunnossapidosta sekä rakennustensa vesijohdoista ja viemäreistä. Vesihuoltolaitosten tehtävä on muun muassa vedenotto, talousveden jakelu sekä jäteveden viemärointi ja puhdistaminen.²⁷

2.2.2 Vesihuoltolaitosten organisaatiomuodot

Suomessa on arviolta 1500 vesihuoltolaitosta, joista osuuskuntia taikka muita yhteisöjä on 1100 kappaletta. Nämä ovat veden käyttäjien itsensä perustamia ovat perustamia. Loput ovat kuntien omistamia yhtiöitä tai laitoksia.²⁸ Esimerkiksi liittymäärien sekä laskutettujen vesimäärien perusteella suurin osa vesihuoltotoiminnasta toteutuu kunnallisilla vesihuoltolaitoksilla²⁹.

Osa vesihuoltolaitoksista on kunnan teknisen sektorin osana, eli niin sanottuna taseyksikkönä. Vesihuoltolaitos, joka toimii kunnan taseyksikkönä, on usein kyseisen toimialan lautakunnan alaisena. Kunnanhallituksella sekä kunnanvaltuustolla on mahdollisuus siirtää lautakunnan tekemä päätös käsiteltäväkseen. Rahoitus sekä budjetti- ja määrärahaohjaus hoidetaan kunnan kautta, kunta päättää investoinneista ja laitosten toiminta on julkista.³⁰

Vesihuoltolaitos voi olla myös kunnan liikelaitos. Liikelaitos on osa kunnan organisaatiota eikä erillinen oikeushenkilö, sen hallinto järjestetään kunnan toimesta. Vesihuoltolaitoksen ollessa liikelaitos, parantaa se vesihuoltolaitoksen talouden läpinäkyvyyttä taseyksikköön verrattuna. Se myös muuttaa kunnan omistajaohjausta operatiivisen toiminnan ohjauksesta strategiseen ohjaukseen.³¹

²⁷ Maa- ja metsätalousministeriö n.d.

²⁸ Silfverberg 2017, 3

²⁹ Berninger ym. 2018, 59

³⁰ Tuorila & Saastamoinen 2022, 72

³¹ Tuorila & Saastamoinen 2022, 72

Osa vesihuoltolaitoksista toimii osakeyhtiömuodossa. Tällöin yhtiö omistaa vesihuollon käyttöomaisuuden ja vastaa toiminta-alueensa vesihuollosta sopimusperusteisesti. Kuntalakia ei sovelleta, osakeyhtiö on erillinen oikeushenkilö. Yhtiö päättää vesihuollon maksuista sekä suunnittelee ja toteuttaa investointinsa asiakkailtaan saamansa tulojen turvin. Vesihuollon ratkaisuja on mahdollista toteuttaa vesihuollollinen tarkoituksenmukaisuus päätöksentekoperusteena.³²

Vesihuoltoa voi toteuttaa myös kuntayhtymänä. Kuntalain 55 §:n mukaan kuntayhtymä perustetaan kuntien välisellä valtuustojen hyväksymällä perussopimuksella, ja se on jäsenkunnistaan erillinen oikeushenkilö. Kuntayhtymään sovelletaan kuntalakia. Ylintä päätösvaltaa käyttävät jäsenkunnat, yhtymäkokous, yhtymävaltuusto tai muu toimielin (KL 58 §). Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä (HSY) on Suomen suurin vesihuollon kuntayhtymä.³³

Vesiosuuskunta on yksi tapa järjestää vesihuollon rakentamisen rahoitus hajasutusalueilla. Vesiosuuskunnan osakkaat maksavat kustannukset itse, se on yksityisten henkilöiden toteuttama hanke. Ne ovat yleensä pieniä ja hoitavat muutamasta taloudesta muutaman sadan talouden vesihuoltoa. Suuriakin vesiosuuskuntia on, jotka hoitavat jopa 20 000 asukkaan vesihuollon järjestämisen. Vesiosuuskunnat ovat vesihuoltolaitoksia, ja niille kuuluvat kaikki vesihuoltolaitoksen vastuut.³⁴

Vesihuoltoa voi hoitaa myös vesiyhtymänä, jollainen ei ole vesihuoltolain tarkoittama vesihuoltolaitos eikä niiden toiminta ole sidottua osuuskuntalakiin (421/2013). Vesiyhtymän muodostavat luonnolliset henkilöt, kyseessä ei ole oikeushenkilö. Yhtymään osalliset omistavat vedenottoa ja vedenjakelua varten tarvittavat laitteet ja ovat sopimussuhteessa veden käyttämisestä ja kustannusten jakamisesta. Koska vesiyhtymä ei ole oikeushenkilö, yhtymän toiminnassa tehdyt sitoumukset velvoittavat osallisia henkilökohtaisesti.³⁵

³² Tuorila & Saastamoinen 2022, 72

³³ Mts. 72

³⁴ Mts. 72

³⁵ Mts. 72

Suomessa toimii myös tukkuyhtiöitä. Tukkuyhtiöt saattavat toimittaa vettä jakeluorganisaatiolle, joka on usein kunnan vesilaitos. Ne yleensä eivät kuitenkaan toimi suoraan vähittäisasiakkaiden kanssa.³⁶

2.2.3 Vesihuolto luonnollisena monopolina

Luonnollisessa monopolissa on kyse tilanteesta, jossa teknisistä syistä tietyllä elinkeinonharjoittajalla on ylivoimainen markkina-asema, sillä muut saman alan yrittäjät eivät voi harjoittaa elinkeinotoimintaa käyttäen omia järjestelmiään suurten kustannusten takia.³⁷ Luonnollisen monopolin markkina on yleensä järjestettävissä kaikista tehokkaimmin vain yhden tahon toimintana³⁸. Esimerkkeinä luonnollisesta monopolista ovat sähkösiirtoverkot sekä vesihuoltoverkosto.

Vesihuoltoon ei realistisesti voi syntyä kilpailua, sillä ei olisi millään tavalla tehokasta rakentaa kilpailevia vesihuoltoverkostoja tietylle alueelle.³⁹ Tästä syystä vesihuolto pysyy erittäin todennäköisesti tulevaisuudessakin alueellisena monopolina.

2.2.4 Vesihuoltoinfrastruktuuri

Infrastruktuurilla tarkoitetaan yhdyskunnan toiminnalle välttämättömiä perusrakenteita.⁴⁰ Norjassa on kielletty lailla vesihuollon infrastruktuurin yksityistäminen, sen tulee kuulua paikallishallinnolle. Poikkeuksena ovat vesiosuuskunnat. Tätä on perusteltu sillä, että niin vesi- kuin jätevesipalvelutkin ovat luonnollisia monopoleja, ja julkinen omistus on ainoa tapa varmistaa pitkällä aikavälillä palvelujen laatu, turvallisuus sekä kohtuuhintaisuus.⁴¹

Jotkut osat infrastruktuurista ovat tärkeämpiä kuin toiset, sellaisia kutsutaan kriittiseksi infrastruktuuriksi. Kriittiselle infrastruktuurille on olemassa useita määritelmiä, riippuen tahosta. Pohjois-Atlantin Liitto (North Atlantic Treaty Organization,

³⁶ Mts. 72

³⁷ Saraviita 2015

³⁸ Saastamoinen & Tuorila 2022, 17

³⁹ Ks. myös Katko ym. 2022, 131

⁴⁰ Heino 2016, 5

⁴¹ Tuorila & Saastamoinen 2022, 16

Nato) määrittelee kriittisen infrastruktuurin laitteiksi, palveluiksi ja tietojärjestelmiksi, jotka ovat kansakunnalle niin tärkeitä, että niiden tuhoutuminen tai toimintakyvyttömyys heikentäisi kansallista turvallisuutta, kansantaloutta ja -terveyttä taikka niiden tehokasta toimintakykyä. Vesihuolto kuuluu kriittiseen infrastruktuuriin.⁴²

2.3 Vesihuoltolaki

2.3.1 Yleiset säännökset

Vesihuolto-oikeus on sekoitus vesien sekä alueiden käyttöä ja suunnittelua, terveydensuojelua ja kunnallistekniikkaa koskevaa lainsäädäntöä. Yhdyskuntien tarvetta palvelemaan vesihuoltoon sovelletaan vesihuoltolakia, jonka tavoitteena on turvata vesihuolto niin, että kohtuullisin kustannuksin on saatavissa terveydellisesti ja muillakin tavoin moitteetonta talousvettä sekä terveyden- ja ympäristönsuojelun kannalta asianmukainen viemärointi (VHL 1 §). Kunta vastaa siitä, että järjestetty vesihuolto on turvattu. Koska vesihuolto on välttämättömyyspalvelu, on sen kustannukset oltava asiakkaalle kohtuullisia.⁴³

Vesihuoltolakia sovelletaan asutuksen vesihuoltoon sekä asutuksen vesihuollon kannalta rinnastuvan elinkeino- ja vapaa-ajantoiminnan vesihuoltoon, mikäli ei toisin säädetä (VHL 2.1 §, 681/2014). Hulevedellä tarkoitetaan rakennetulla alueella maahan, rakennuksen katolle taikka muulle pinnalle kertyvää sade- tai sulamisvettä⁴⁴. Sen viemärointiin sovelletaan myös vesihuoltolakia siltä osin kuin vesihuoltolaitos huolehtii siitä (VHL 2.2 §).

Vesihuoltolain keskeiset käsitteet määritellään lain 3 §:ssä. Muiden käsitteiden ohella siinä tarkoitetaan:

- vesihuollolla veden johtamista, käsittelyä ja toimittamista talousvetenä käytettäväksi sekä jäteveden poisjohtamista tai käsittelyä (1 k.),

⁴² Hukka & Katko 2007, 38

⁴³ Hollo 2021, 273

⁴⁴ Ks. myös vesi.fi, Mitä on hulevesi?

- talousvedellä ihmisten käyttöön tarkoitettua vettä sen mukaan kuin siitä säädetään terveydensuojelulaissa (763/1994) (2 k.),
- vesihuoltolaitoksella laitosta, joka huolehtii yhdyskunnan vesihuollosta kunnan hyväksymällä toiminta-alueella (3 k), ja
- huleveden viemäroinnillä huleveden sekä perustusten kuivatusveden poisjohtamista vesihuoltolaitoksen hulevesiviemäriissä ja käsittelyä (7 k.)

2.3.2 Vesihuollon kehittäminen ja järjestäminen

Vesihuoltolain 2 luvussa säädetään vesihuollon kehittämisestä ja järjestämisestä. Kunnan tehtävänä on vesihuollon yleinen kehittäminen (VHL 5 §, 681/2014). Kiinteistön omistaja tai haltija vastaa kiinteistönsä vesihuollosta. Kunta on kuitenkin velvollinen ryhtymään toimenpiteisiin vesihuoltolaitoksen perustamiseksi, vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen laajentamiseksi tai muuten tarpeellisen vesihuollon palvelun saatavuuden turvaamiseksi, mikäli se on tarpeen suurehkon asukasmäärän taikka terveydellisten tai ympäristönsuojelullisten syiden takia (VHL 6 §).

Kunnan alueella vesihuoltolaitoksen toiminta-alueiden tulee kattaa ne alueet, joilla kiinteistöjen liittäminen vesihuoltolaitoksen vesijohtoon tai jätevesiviemäriin on tarpeen toteutuneen tai suunnitellun yhdyskuntakehityksen vuoksi (VHL 7 §, 681/2014). Kunnan tehtävänä on hyväksyä vesihuoltolaitoksen toiminta-alue ja tarvittaessa muuttaa sitä. Toiminta alueen tulee olla sellainen, että vesihuoltolaitos kykenee huolehtimaan vastuullaan olevasta vesihuollosta niin taloudellisesti kuin asianmukaisestikin. Lisäksi vesihuollon maksujen on muodostuttava kohtuullisiksi ja tasapuolisiksi, mutta niiden on samalla katettava vesihuollon kustannukset (VHL 8 §, 681/2014).

2.3.3 Liittäminen vesihuoltolaitoksen verkostoon ja vesihuollon hoitaminen

Lain 3 luvussa säädetään liittämisestä vesihuoltolaitoksen verkostoon sekä vesihuollon hoitamisesta. Pääsääntöisesti vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella oleva kiinteistö tulee liittää laitoksen vesijohtoon sekä jätevesiviemäriin (VHL 10 §,

681/2014). Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen voi myöntää hakemuksen perusteella vapautuksen liittämisvelvollisuudesta, jos liittäminen verkostoon muodostuisi kohtuuttomaksi kiinteistön omistajalle tai haltijalle esimerkiksi suurten kustannusten takia ja vapauttaminen ei vaaranna vesihuollon hoitamista laitoksen toiminta-alueella (VHL 11 §, 681/2014). Lain 13 §:n mukaan kiinteistön omistaja taikka haltija vastaa vesihuoltolaitokseen liitettävästä vesihuoltolaitteistosta liittämiskohtaan saakka, ja laitteiston on oltava yhteensopivia.

Vesihuoltolain 14 §:n mukaan vesihuoltolaitos vastaa talousveden laadusta. Vesihuoltolaitoksen tulee olla selvillä niistä riskeistä, jotka kohdistuvat käyttämänsä raakaveden määrään tai laatuun sekä laitteistonsa kunnosta (vesihuoltolaitoksen selvilläölovelvollisuus). Vesihuoltolaitoksen tulee lisäksi tarkkailla käyttämänsä raakaveden määrää ja laatua sekä laitteistonsa kuntoa ja vuotovesien määrää laitoksen vesijohto- ja viemäriverkostoissa (tarkkailuvelvollisuus, VHL 15.1 §, 1259/2022). Vesihuoltolaitoksen on turvattava palvelunsa häiriötilanteissa (VHL 15 a §, 681/2014) sekä ilmoitettava häiriötilanteista ELY-keskukselle (VHL 15 b §, 290/2018).

2.3.4 Huleveden viemäroinnin järjestäminen ja hoitaminen

Vesihuoltolain 3 a luvussa (681/2014) säädetään huleveden viemäroinnin järjestämisestä ja hoitamisesta. Lain 17 a §:n mukaan kunta voi päättää, että vesihuoltolaitos huolehtii tietyllä alueella huleveden viemäroinnistä yhdyskuntakehityksen tarpeita vastaavasti. Tämä edellyttää vesihuoltolaitoksen kanssa neuvottelua. Päätöksen edellytykset ovat samat, kuin vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen hyväksymisessä. Lisäksi kunnan ja laitoksen edellytetään sopineen huleveden viemäroinnistä. Mikäli siitä ei olla sovittu, hulevedet on viemäroitävä päätöksessä tarkoitetulla alueella asemakaavan, hulevesisuunnitelman, katusuunnitelman tai yleisen alueen suunnitelman mukaisesti.

Lain 17 b §:n mukaan kunnan päättämällä vesihuoltolaitoksen hulevesiviemäroinnin alueella oleva kiinteistö tulee liitettävä hulevesiviemäriin. Vapautus liittämisvelvollisuudesta on myönnettävä, jos liittäminen hulevesiviemäriin muodostuisi kiin-

teistön omistajalle tai haltijalle kohtuuttomaksi, eikä vapauttaminen vaaranna huleveden viemäroinnin taloudellista ja asianmukaista hoitamista sekä kiinteistön hulevesi voidaan poistaa muulla tavalla asianmukaisesti (VHL 17 c §).

Kiinteistöltä ei saa pääsääntöisesti johtaa hulevesiä vesihuoltolaitoksen jätevesiviemäriin. Jos kiinteistön hulevesiä ei voida poistaa kiinteistöltä muulla tavalla, voidaan kiinteistö kuitenkin liittää jätevesiviemäriin huleveden poisjohtamiseksi, mikäli jätevesiviemäri on rakennettu ennen vuotta 2015 ja on mitoitettu huleveden poisjohtamiseen eikä alueella ole huleveden viemäriverkostoa, johon kiinteistö voitaisiin liittää. Lisäksi edellytetään, että vesihuoltolaitos on kykenevä huolehti-
maan jätevesiviemäriin johdettavasta hulevedestä taloudellisesti ja asianmukai-
sesti (VHL 17 d §).

2.3.5 Vesihuoltolaitoksen taloushallinto

Vesihuoltolain 4 luvussa (681/2014) säädetään vesihuoltolaitoksen taloushallin-
nosta. Vesihuollon sekä huleveden viemäroinnin maksujen on pitkällä aikavälillä
katettava vesihuoltolaitoksen uus- ja korjausinvestoinnit ja kustannukset, ja mak-
suihin saa sisältyä enintään kohtuullinen tuotto pääomalle. Maksujen on myös
oltava kohtuullisia ja tasapuolisia, mutta niiden on samalla edistettävä muun mu-
assa veden säästäväistä käyttöä (VHL 18 §). Vesihuoltolaitoksilla on velvollisuus
periä vesihuollon käyttömaksua, joka muodostuu kiinteistön käyttämän veden
sekä poisjohdettavan jäteveden määrän ja laadun mukaan. Huleveden viemä-
roinnistä voidaan lisäksi peritä käyttömaksu. Laitoksen on mahdollista peritä liit-
tymismaksua, perusmaksua ja muita maksuja palveluistaan, joiden suuruus voi
vaihdella eri alueilla (VHL 19 §).

Lain 5 luvussa säädetään vesihuollon ja huleveden viemäroinnin sopimuksista, 6
luvussa keskeytyksestä sekä virheestä, 7 luvussa muun muassa valvonnasta. 8
luvussa on erinäisiä säännöksiä. Nämä rajautuvat pitkälti tämän työn aiheen ul-
kopuolelle, joten niitä ei käsitellä sen tarkemmin.

2.4 Talousvesi

Terveysuojelulaissa (763/1994, TSL) määritellään talousvesi. Sillä tarkoitetaan vettä, jota käytetään juomavedeksi, ruoan valmistukseen tai muihin kotitaloustarkoituksiin, pakataan pulloihin tai säiliöihin sekä elintarvikealan toimijan käyttämää vettä tiettyihin tarkoituksiin (TSL 16a.1 §).

Talousvedessä ei saa olla pieneliöitä tai loisia tai muitakaan aineita siinä määrin, että vedestä voisi aiheutua terveyshaittoja ihmisille. Talousveden tulee olla käyttötarkoitukseensa soveltuvaa, eikä se saa aiheuttaa haitallista syöpymistä tai haitallisten saostumien syntymistä vedenjakeluverkostossa, kiinteistön vesilaitteistossa tai vedenkäyttölaitteissa (sosiaali- ja terveysministeriön asetus talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista 1352/2015, 4 §).

Suomen ympäristökeskuksen mukaan vesijohtovetemme on pääsääntöisesti laadukasta. Pahimmat veden laatuhäiriöt aiheutuvat putkirikoista, jolloin vesijohtoveteen pääsee bakteereja sekä likaa maaperästä. Veden lämpötilan tulee olla alle 20 astetta, jonka lisäksi veden hajun, maun, värin ja sameuden on oltava vedenkäyttäjien hyväksyttävissä eikä niissä saa olla epätavallisia muutoksia.⁴⁵ Myös terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) mukaan Suomessa käytettävä talousvesi on hyvälaatuista. Vuonna 2021 99,98 % viranomaistutkimusten tuloksista täytti talousveden laadun terveysperusteiset vaatimukset. 99,5 % viranomaisten toimittamista tutkimuksista täytti talousveden laatuvaatimukset. Laatuvaatimukset kuvastavat veden yleistä laatua ja käyttökelpoisuutta, ne eivät ole terveysperusteisia.⁴⁶

Vuonna 2021 talousvedestä 42 % valmistettiin pohjavedestä, 40 % pintavedestä ja 18 % tekopohjavedestä⁴⁷. Vesilain (587/2011) 3.1 §:n mukaan pohjavedellä tarkoitetaan maa- tai kallioperässä olevaa vettä (7 k.). Pintavedellä taas tarkoitetaan järvi- tai jokivettä, ja tekopohjavedellä pohjavettä, johon on keinotekoisesti lisätty pintavettä. Vesi on desinfioitava ennen sen johtamista vesijohtoverkoston, mikäli se valmistetaan pintavedestä.⁴⁸

⁴⁵ Suomen ympäristökeskus 2021

⁴⁶ Zacheus 2022, 1 & 2

⁴⁷ Zacheus 2022, 4

⁴⁸ Suomen ympäristökeskus 2021

2.5 Jäte- ja hulevesien viemäröinti

Jätevesien käsittelystä ja johtamisesta viemäriverkostojen ulkopuolisilla alueella säädetään ympäristönsuojelulaissa (YSL). Perustason puhdistusvaatimus tarkoittaa, että jätevedet tulee puhdistaa niin, että ympäristölle aiheutuva kuormitus vähenee orgaanisten aineiden osalta vähintään 80 prosenttia, kokonaisfosforin osalta vähintään 70 prosenttia ja kokonaistypen osalta vähintään 30 prosenttia verrattuna haja-asutuksen kuormitusluvun avulla määritettyyn käsittelemättömän jäteveden kuormitukseen (YSL 154 b §, 19/2017). Mikäli kiinteistöä ei ole liitetty viemäriverkostoon eikä toimintaan tarvita ympäristölupaa, jätevedet tulee johtaa ja käsitellä niin, ettei niistä aiheudu ympäristön pilaantumisen vaaraa (YSL 155 §).

Alueilla, joissa on viemäriverkostoja, jätevedenpuhdistamot huolehtivat jätevesien puhdistuksesta. Jätevedestä erotetaan suuremmat kiinteät kappaleet, jonka jälkeen vesi ilmastetaan. Tämän jälkeen se ohjataan biologiseen prosessiin. Jätevetteen lisätään ferrosulfaattia tai muuta kemikaalia, joka parantaa puhdistustulosta. Lopuksi jätevesi selkeytetään. Puhdistusprosessin poistaa yli 95 prosenttia useasta haitta-aineesta.⁴⁹

Jätevedet ohjataan siis jätevesiviemärissä jäteveden puhdistamolle. Hulevedet ohjataan hulevesiviemäriin taikka avo-ojaan. On tärkeää, ettei hulevesi pääse jätevesiviemäriin, sillä viemäri voi täytyä liikaa, etenkin rankkasateella ja lumen sulaessa. Tällöin on vaara siitä, että viemäri ei vedä ja syntyy ylivuoto. Jätevesi voi näin virrata viemäristä lähivesistöihin aiheuttaen vesistön likaantumista ja kalakuolemia. Jätevesi voi viemäriin tukkeutuessa myös virrata kiinteistöjen kellareihin, josta voi aiheutua omaisuuden tuhoutumista tai vesivahinkoja. Vaikka jätevesiviemärit eivät tukkeutuisikaan, heikentää huleveden puhdistaminen jätevedenpuhdistamossa itse jäteveden puhdistustuloksia ja kuluttaa ylimääräistä energiaa sekä kemikaaleja.⁵⁰

⁴⁹ Suomen ympäristökeskus 2019

⁵⁰ Vesilaitosyhdistys n.d.

Uusille asuinalueille rakennetaan erillisiä jäte- ja hulevesiverkostoja, mutta kaupunkien vanhoissa viemäriverkostoissa jäte- ja hulevedet virtaavat sekaisin. Hulevesissä voi esiintyä esimerkiksi tiesuolaa, öljyä, raskasmetalleja ja jätöksiä, joita kertyy kadulta. Hulevettä voidaan kuitenkin vähentää jo ennen sen syntymistä, esimerkiksi jättämällä päällystämättä pihan tai pysäköintialueen, jolloin sadevesi imeytyy suoraan maahan.⁵¹

2.6 Vesihuoltolaitoksen huolehtimisvelvollisuus

Vesihuoltolain 9 §:n mukaan vesihuoltolaitos huolehtii toiminta-alueellaan vesihuollosta yhdyskuntakehityksen tarpeita vastaavasti 8 §:ssä tarkoitetun toiminta-alueen hyväksymispäätöksen mukaisesti. Vesihuoltolaitos voi ottaa sopimuksella tuotettavakseen myös muita palveluja. VHL 9 §:ssä huolehtimisella tarkoitetaan talousveden jakeluverkoston ja jäteveden viemäriverkostojen rakentamista sekä ylläpitämistä, veden käsittelyä, johtamista ja toimittamista käytettäväksi talousvedenä ja jäteveden poisjohtamis, käsittelyä ja muita näihin liittyviä asioita.⁵²

Kiinteistö, joka sijaitsee vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella, tulee liittää laitoksen vesijohtoon ja jätevesiviemäriin (VHL 10.1 §). Vesihuoltolaitos saa kuitenkin kieltäytyä liittämästä laitoksen vesijohtoon tai jätevesiviemäriin kiinteistöä, mikäli sen vedenkulutus tai jätevesiviemäriin johdettavan jäteveden laatu tai määrä vaikeuttaisi laitoksen toimintaa tai laitoksen edellytyksiä huolehtia tyydyttävästi muiden kiinteistöjen vesihuollosta (VHL 10.4 §).

Vesihuoltolaitoksen on myös huolehdittava toimittavansa talousveden laadusta, josta säädetään terveydensuojelulaissa (763/1994, TSL) (VHL 14 §). TSL 17.1 §:n mukaan niin talousveden kuin lämpimän käyttövedenkin on oltava terveydelle haitatonta ja tarkoitukseensa käyttökelpoista. Talousvesi on käsiteltävä ja desinfioitava niin, ettei se aiheuta terveyshaittoja, mikäli tämä on tarpeellista. Vesihuoltolaitos ei kuitenkaan vastaa talousveden laatuongelmista, mikäli tällainen on aiheutunut kiinteistön vesihuoltolaitteistosta, esimerkiksi jos kiinteistöä käytetään epäsäännöllisesti ja vesi ”seisoo” kiinteistön verkostossa pitkän aikaa⁵³.

⁵¹ Suomen ympäristökeskus 2019

⁵² Belinskij 2015, 17

⁵³ Belinskij 2015, 18

VHL 15.1 §:n mukaan vesihuoltolaitoksen on oltava selvillä käyttämänsä raakaveden määrään tai laatuun kohdistuvista riskeistä sekä laitteistonsa kunnosta (vesihuoltolaitoksen selvilläolovelvollisuus). Vesihuoltolaitoksen on tässä tarkoituksessa tarkkailtava käyttämänsä raakaveden määrää ja laatua, laitteistonsa kuntoa sekä vuotovesien määrää laitoksen vesijohto- ja viemäriverkostoissa (tarkkailuvelvollisuus). Selvilläolo- ja tarkkailuvelvollisuuden on tarkoitus parantaa vesihuollon riskien ennakointia ja huomioimista vesihuoltolaitoksen tai muun laitoksen toiminnassa, suunnittelussa sekä laitteiston pitämistä hyvässä kunnossa.⁵⁴

Vesihuoltolaitos vastaa verkostoihinsa liitettyjen kiinteistöjen vesihuoltopalvelujen saatavuudesta häiriötilanteissa. Palvelujen turvaamiseksi laitoksen on oltava yhteistyössä muiden samaan verkostoon liitettyjen vesihuoltolaitosten, kunnan, kunnan valvontaviranomaisten, pelastusviranomaisten, sopimuskumppaneiden ja asiakkaiden kanssa (VHL 15a.1 §, vesihuoltolaitoksen palvelujen turvaamisvelvoite). Toisessa momentissa vesihuoltolaitokselle asetetaan velvollisuus pitää ajan tasalla suunnitelmaa häiriötilanteisiin varautumisesta sekä ryhtymisestä suunnitelman perusteella tarvittaviin muutoksiin. Suunnitelma on toimitettava valvontaviranomaisille, pelastusviranomaiselle ja kunnalle. Ensimmäinen ja toinen momentti koskevat myös laitosta, joka toimittaa vettä vesihuoltolaitokselle tai käsittelee vesihuoltolaitoksen jätevesiä (VHL 15a.3 §).

VHL 15 a §:ssä tarkoitetaan häiriötilanteella kaikenlaisia vesihuollon palvelutuotantoa vaikeuttavia tai uhkaavia häiriötilanteita, mutta ei tavanomaisia toimintahäiriöitä. Turvaamisvelvoite perustuu VHL 9 §:n huolehtimisvelvollisuuteen ja se ulottuu vesihuoltolaitoksen verkostojen piirissä olevalle alueella, ei vain toiminta-alueelle. Häiriötilanteissa laitoksen on tarvittaessa järjestettävä korvaavia vesihuollon palveluita, vaikka turvaamisvelvoite kattaakin ensisijaisesti vain tavanomaisista vesihuoltopalveluista huolehtimisen.⁵⁵

Vesihuoltolaitoksen on viipymättä ilmoitettava ELY-keskukselle merkittävästä häiriöstä vesihuollossa. Jos häiriöstä ilmoittaminen on yleisen edun mukaista,

⁵⁴ Mts. 18

⁵⁵ Mts. 18

ELY-keskus voi velvoittaa vesihuoltolaitoksen tiedottamaan asiasta tai vesihuoltolaitosta kuultuaan itse tiedottaa asiasta. Kyseinen velvollisuus on vain laitoksella, joka toimittaa vettä tai ottaa vastaan jätevettä vähintään 5000 kuutiometriä vuorokaudessa. (VHL 15b.1 §). Sama koskee myös laitosta, joka toimittaa vettä vesihuoltolaitokselle tai ottaa vastaan jätevettä vesihuoltolaitokselta (2 momentti).

Vesihuoltolain 16 §:n tiedottamisvelvollisuuteen kuuluu, että laitos sekä asiakas antavat pyydettyä toisilleen vesihuoltolaitoksen verkostoon liittämisen sekä vesihuollon hoitamisen kannalta tarpeelliset tiedot (VHL 16.1 §). Tiedottamisvelvollisuuteen kuuluu niin ikään laitoksen tiedottaminen toimittamansa talousveden laadusta, jäteveden puhdistuksen tasosta sekä vesihuollosta perittävien maksujen muodostumisesta (VHL 16.2 §). Lisäksi talousvettä toimittavan vesihuoltolaitoksen on lähetettävä asiakkaalle vähintään kerran vuodessa tiedot laitoksen toimittaman talousveden laadusta, hinnasta ja kulutuksesta (VHL 16.3 §).

2.7 Tulevaisuuden haasteet vesihuollossa

Valtioneuvoston selvityksen mukaan vesihuoltoalalla tuotetaan palveluita pienehköllä työntekijämäärällä ilman syvällistä erityisosaamista. Tämä johtuu osaltaan kunnan järjestämisvastuusta sekä poliittisesta pyrkimyksestä tuottaa vesihuoltopalvelut kunnan resursseilla. Pienillä kuntien omistamilla vesihuoltolaitoksilla on pitkään ollut esimerkiksi veden laatu- ja toimintahäiriöitä.⁵⁶

Suomessa on reilusti yli tuhat asiakkaiden omistamaa yksityistä, pääosin osuuskuntamuodossa toimivaa vesihuoltolaitosta. Vesihuoltoverkoston laajentuessa haja-asutusaleille näiden pienten laitosten lukumäärä on kasvanut. Nämä laitokset toimivat usein ilman ammattimaista vesihuolto-osaamista. Samalla vesihuoltoinfrastruktuuri ikääntyy ja nykyiset aktiivijäsenet jättäytyvät pois toiminnasta. Kunnan intresseissä tulisikin olla vesiosuuskuntien toimintaedellytysten turvaaminen, jotta osuuskunnat eivät joutuisi vaikeuksiin ja sitä kautta kunnan vastuulle.⁵⁷

⁵⁶ Berninger ym. 2018, 60

⁵⁷ Berninger ym. 2018, 61

Juutin ym. mukaan suurin osa vesi- ja viemäriverkostoistamme on rakennettu 1960- ja 70-luvuilla.⁵⁸ Toisaalta valtioneuvoston selvityksen mukaan vain pieni osa vesihuoltoverkostoista on rakennettu ennen 1970-lukua, ja tästä lähtien uudisrakentamista on tapahtunut. Joka tapauksessa isoja osia vesihuoltoverkostoista on saneerattava. Vesihuoltolain 15 §:n mukaan vesihuoltolaitoksen tulee olla selvillä laitteistonsa kunnosta. Selvityksen mukaan useilla vesihuoltolaitoksilla ei kuitenkaan ole tarpeellista käsitystä verkostojensa kunnosta, joka voidaan selittää ainakin osittain sillä, että verkostojen osat ovat maan alla, jolloin niitä ei ole helppoa tarkastaa.⁵⁹ Vesihuollon maksujen tulee olla sen suuruisia, että vesihuoltolaitoksen uus- ja korjausinvestoinnit ja kustannukset pystytään pitkällä aikavälillä kattamaan niillä (VHL 18.1 §). Tällä hetkellä vesijohto- ja viemäriverkostoa saneerataan Vesilaitosyhdistyksen mukaan noin 900 kilometriä vuodessa, mutta saneeraustarve on oikeasti jopa kolminkertainen⁶⁰. Korjauksiin käytetään arviolta 120 miljoonaa euroa vuositasolla, ja noin kaksitoista prosenttia vesihuoltoverkostostamme on arvioitu olevan erittäin huonossa kunnossa⁶¹. Koska tulevaisuudessa vesihuoltoverkostoja joudutaan saneeraamaan, on vesihuoltolaitoksilla luultavasti paineita nostaa vesimaksujaan.

Maa- ja metsätalousministeriö on asettanut työryhmän laatimaan ehdotusta vesihuoltolainsäädännön uudistamiseksi. Muutosten avulla on tarkoitus muun muassa varautua tulevaisuuden haasteisiin.⁶²

⁵⁸ Juuti ym. 2017, 244

⁵⁹ Berninger ym. 2018, 1

⁶⁰ Vesilaitosyhdistys n.d.

⁶¹ Maa- ja metsätalousministeriö n.d. Vesihuollon haasteet

⁶² Maa- ja metsätalousministeriö 2022

3 PERUSOIKEUDET VESIHUOLLOSSA

3.1 Yleistä perusoikeuksista

Perusoikeudet ovat perustuslaissa säädettyjä yksilöille kuuluvia oikeuksia. Ne ovat perustavanlaatuisia ja yleisiä, eli ne kuuluvat kaikille. Perusoikeudet ovat myös pysyviä ja niillä on korotettu muodollinen lainvoima. Perusoikeuksien muuttaminen ja niistä poikkeaminen on mahdollista ainoastaan vaikeutetussa lainsäätämisyjärjestyksessä. Perusoikeudet ovat hierarkiassa ylemmällä tasolla, kuin tavalliset lait.⁶³

Perusoikeuksia on erilaisia. Niin sanottuja vapausoikeuksia ovat muun muassa henkilökohtainen vapaus ja koskemattomuus, joihin julkinen valta pidättyy puuttumasta. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeudet) ovat sellaisia, joiden toteuttamiseksi julkiselta vallalta edellytetään aktiivista toimintaa. Kollektiivisiin oikeuksiin kuuluvat taas esimerkiksi oikeus rauhaan ja kehitykseen, kansojen itsemääräämisoikeudet sekä vähemmistöjen oikeudet.⁶⁴

Vapausoikeuksiin voi usein vedota ja ne voivat olla suoraan sovellettavissa taikka otettavissa huomioon alemmanasteisten säädösten tulkinnassa. Yksittäistapauksissa TSS-oikeuksien merkitykseen on voitu vedota vain välillisesti, ne vaikuttavat enemmän lainsäädännön kehittämiseen.⁶⁵ Vapausoikeuksilla on erityisesti negatiivisia oikeusvaikutuksia, kun julkisen vallan velvollisuutena on pidättäytyä tietyistä toimenpiteistä. TSS-oikeudet taas edellyttävät usein julkiselta vallalta aktiivisia toimenpiteitä, kuten sosiaalisten etuuksien tarjoamista⁶⁶.

Perusoikeukset ovat lähinnä luonnollisten henkilöiden oikeuksia. Ne ulottuvat myös oikeushenkilöihin välillisesti, kun oikeushenkilön asemaan puuttuminen voi merkitä puuttumista sen taustalla olevan luonnollisen henkilön oikeuksiin. Toki muun muassa lainkäytön oikeusturvan takeita koskevia säännöksiä sovelletaan

⁶³ Hallberg 2005, I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien määrittely, Oikeuksien pysyvyys

⁶⁴ Mt. I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeuksien luokittelua, Perusoikeuksien sukupolvet

⁶⁵ Mt. I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien valvonta, Perustuslainmukaisuuden jälkivalvonta, Perusoikeuksiin vetoaminen

⁶⁶ Mt. III I. Yksittäiset perusoikeudet, 15. Sosiaaliset oikeudet (PL 19 §), Sosiaalisten oikeuksien oikeusperusta, Sosiaalisten oikeuksien luonnehdintaa, Oikeuksien sukupolvet

myös oikeushenkilöihin. Kuitenkin valtio, kunnat ja julkisoikeudelliset yhteisöt sekä laitokset jäävät perusoikeussuojan ulkopuolelle.⁶⁷

Osa perusoikeuksista taas on luonteeltaan sellaisia, että ne ovat tarkoituksenmukaista toteuttaa ryhmien oikeuksina. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita koontumisvapaus (PL 13.1 §) ja yhdistymisvapaus (PL 13.2 §). Myös kielellisten oikeuksien subjektina on väestöryhmä, ei yksilö.⁶⁸

Ihmisoikeudet ovat kansainvälisissä sopimuksissa vahvistettuja oikeuksia. Ne velvoittavat sopimusvaltiot takaamaan ihmisoikeudet pääsääntöisesti kaikille valtioiden oikeuspiiriin kuuluville henkilöille, myös ei-kansalaisille. Tästä poikkeuksena Suomessa on tietyt vaalioikeudet sekä oikeus oleskella omassa maassa.⁶⁹

3.2 Vesi ihmisoikeutena

Vesihuollolla on yhteys useampaan perusoikeuteen, vaikkei vesi itsessään olekaan perustuslakimme mukaan perusoikeus. Kansainvälisellä tasolla vesi on kuitenkin huomioitu ihmisoikeutena. Vuonna 2010 Yhdistyneet Kansakunnat (YK) julisti oikeuden veteen ja viemärointiin ihmisoikeudeksi⁷⁰. YK tunnusti, että oikeus turvalliseen ja puhtaaseen juomaveteen sekä viemärointiin on ihmisoikeus, joka on välttämätön elämästä nauttimisen ja kaikkien ihmisoikeuksien kannalta. Samalla se kehotti valtioita sekä kansainvälisiä järjestöjä tukemaan mm. taloudellisilla ja teknologisilla resursseillaan turvallisen, puhtaan, saatavissa olevan ja kohtuuhintaisen juomaveden sekä viemäroinnin turvaamista kaikille, etenkin kehitysmaiden asukkaille.⁷¹

Vesi ihmisoikeutena liittyy myös kansainvälisiin ihmisoikeussopimukseen, kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainvälisen yleissopi-

⁶⁷ Hallberg 2005, I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeudet jokaisen oikeuksina, Luonnolliset ja oikeushenkilöt

⁶⁸ Mt. I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeudet jokaisen oikeuksina, Ryhmien oikeudet

⁶⁹ Mt. I I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeuksien ulottuvuus, Suojattu henkilöpiiri

⁷⁰ UNGA 2010a, 9

⁷¹ UNGA 2010b, 2 & 3

muksen (SopS 8/1976, KP-sopimus) 6 artiklaan, jonka mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus elämään. Lisäksi taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976, TSS-sopimus) 11 artiklassa edellytetään sopimusvaltioiden tunnustavan jokaiselle oikeuden tyydyttävään elintasoon, ja 12 artiklassa sopimusvaltiot velvoitetaan tunnustamaan jokaiselle oikeuden nauttia parhaasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielen terveydestä. TSS-sopimuksen 2 artiklan mukaan jokaisen sopimusvaltion on sitouduttava ryhtymään toimenpiteisiin kaikin soveltuvoin keinoin, etenkin lainsäädäntötoimenpitein, sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi.

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea (TSS-komitea) on kommentoinut TSS-sopimuksen 11 ja 12 artikloita koskien oikeutta veteen. TSS-sopimuksen 11 artiklan mukaan tyydyttävään elintasoon kuuluvat oikeudet riittävään ravintoon, vaatetukseen ja sopiva asuntoon sekä oikeus elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. TSS-komitean mukaan 11 artiklan luettelo oikeuksista ei ole tyhjentävä, ja oikeus veteen on osa tyydyttävän elintason kriteerejä, veden ollessa yksi tärkeimmistä hyödykkeistä elämän kannalta. Samoin vesi on luonnollisesti osa parhaan mahdollisen terveydentilan ylläpitämistä (12 artikla).⁷²

TSS-komitean mukaan vesi ihmisoikeutena sisältää kaikille riittävästi turvallista, saatavissa olevaa ja kohtuuhintaista vettä henkilökohtaiseen käyttöön. Vettä tulisi pitää ensisijaisesti sosiaalisena ja kulttuurisena hyödykkeenä, ei kaupallisena hyödykkeenä. Oikeus veteen tulee toteuttaa kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti, jotta oikeus voidaan taata myös tuleville sukupolville. Veden riittävyys vaihtelee olosuhteiden mukaan, mutta sitä on kaikissa tapauksissa oltava saatavissa riittävästi, sen on oltava turvallista eli hyvänlaatuista sekä saavutettavissa olevaa, eli vettä tulee olla saatavissa kaikille ilman minkäänlaista syrjintää.⁷³

Eurooppalainen kansalaisaloite Right2water (Vesi on perusoikeus) hyväksyttiin vuonna 2013. Sen tarkoituksena on varmistaa, että vesi pysyy julkisena palveluna ja hyödykkeenä.⁷⁴ Euroopan komission mukaan turvallisen juomaveden ja

⁷² UNECSR 2003, kohta 3. Ks. myös Karttunen ym. 2022, 11 & 12

⁷³ UNECSR 2003, kohdat 2, 11 & 12. Ks. myös Karttunen ym. 2022, 12

⁷⁴ www.right2water.eu

jätevesihuollon puuttuminen vaikuttavat EU:n perusoikeuskirjassa vahvistettuihin oikeuksien tehokkaaseen suojaamiseen, kuten oikeus ihmisarvoon (1 artikla) ja oikeus elämään (2 artikla) sekä EU:n sitoutuminen ympäristönsuojelun korkeaan tasoon (37 artikla).⁷⁵ Vuonna 2017 hyväksytyn Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin 20. periaatteen ”Peruspalvelujen saatavuus” mukaan jokaisella on oikeus laadukkaisiin peruspalveluihin, joita ovat muun muassa vesihuolto, ja pilarissa mainittujen palvelujen saatavuuteen on tarjottava tukea sitä tarvitseville.⁷⁶

Suomessa kaikilla on oikeus veteen kansainvälisten standardien mukaisesti, mutta tämän oikeuden sisältö vaihtelee asuinpaikan mukaan. Haja-asutusalueella oikeus veteen kattaa vain oikeuden pinta- tai pohjaveteen. Tiheästi asutulla alueella oikeus veteen käsittää oikeuden kunnallisesti turvattuun ja riittäviin vesipalveluihin paikallisen vesihuoltolaitoksen toimesta.⁷⁷

3.3 Perusoikeudet

3.3.1 Yhdenvertaisuus

Perustuslain 6.1 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä (yhdenvertaisuusperiaate). Toisessa momentissa säädetään syrjintäkiellosta, jonka mukaisesti ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Ihmisiä on kohdeltava samanlaisesti samanlaisissa tapauksissa.⁷⁸

Vesihuollon maksut liittyvät yhdenvertaisuuteen ja syrjintäkieltoon. VHL 18.2 §:n (681/2014) mukaan maksujen tulee olla kohtuullisia ja tasapuolisia, ja niiden suuruudessa voidaan ottaa huomioon muun muassa tarve säädellä veden kulutusta sekä veden erityinen käyttötarkoitus. Tasapuolisuuden vaatimuksesta johtuu, että on kiellettyä asettaa perusteettomasti erilaiseen asemaan eri asiakkaita, asiakasryhmiä tai kunnan eri alueita.⁷⁹

⁷⁵ COM (2014) 177, 3

⁷⁶ Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari, ks. myös Karttunen ym. 2022, 13

⁷⁷ Belinskij 2009, 117

⁷⁸ HE 309/1993 vp, 42–43

⁷⁹ Belinskij 2015, 34

3.3.2 Oikeus sosiaaliturvaan

Perustuslain 19.1 § turvaa jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Hallituksen esityksen mukaan ihmisarvoisen elämän edellytyksiin kuuluu esimerkiksi terveyden sekä elinkyvyn säilyttämisen kannalta välttämättömän ravinnon järjestäminen⁸⁰. Vesi kuuluu luonnollisesti ihmisen välttämättömään ravintoon. Kuten edellä on käsitelty, myös TSS-komitean mukaan oikeus veteen on osa tyydyttävän elintason kriteerejä.

Pääsäännön mukaan perustuslain TSS-oikeussäännökset eivät perusta välitöntä subjektiivista oikeutta. Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon on kuitenkin poikkeus tästä, sillä yksilö voi perustaa vaatimuksena suoraan kyseiseen säännökseen. Välttämätön toimeentulo turvataan toimeentulotuella.⁸¹ Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 7 a §:n mukaan muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon muiden ohella taloussähköstä aiheutuvat menot ja erikseen maksettavat vesimaksut.

Lailla taataan kaikille oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauksien, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella (PL 19.2 §). Koska on mahdollista, että vesimaksujen suorittaminen vaatii sosiaalitukia, on oikeudella veteen tätä kautta yhteys perustuslain 19 §:n 2 momenttiin⁸².

Julkisella vallalla on velvollisuus turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään (PL 19.3 §). Julkisen vallan velvollisuus edistää väestön terveyttä viittaa muun muassa yhteiskunnan olosuhteiden kehittämiseen julkisen vallan toimialoilla⁸³. Tällä voidaan ajatella olevan yhteys vesihuoltoon seuraavalla tavalla: Jos osalla kansasta ei ole varaa suorittaa vesimaksuja tai heillä ei ole helposti saatavissa puhdasta vettä, ei se ainakaan edistä väestön terveyttä, päinvastoin.

⁸⁰ HE 309/1993 vp, 69

⁸¹ Hallberg 2005, III I. Yksittäiset perusoikeudet, 15. Sosiaaliset oikeudet (PL 19 §), Oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, Subjektiivinen oikeus

⁸² Karttunen ym. 2022, 15

⁸³ HE 309/1993 vp, 71

Vesihuolto myös kuuluu pitkälti julkisen vallan toimialaan, kun varsinkin tiheästi asutuilla alueilla vesihuoltolaitokset ovat kuntien omistuksessa. Lisäksi hallituksen esityksessä erikseen mainittiin, että PL 19 §:n 3 momentin velvoitteet kohdistuvat myös kuntiin⁸⁴.

3.3.3 Oikeus elämään

Perustuslain 7.1 § turvaa jokaiselle oikeuden elämään. Tästä voidaan johtaa velvollisuus sellaisiin toimiin julkisen vallan puolelta, joilla edistetään elämän edellytyksiä. Oikeudella elämään on läheinen kytkentä erityisesti oikeuteen välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PL 19.1) sekä riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen ja väestön terveyden edistämiseen (PL 19.3), kuten myös oikeuteen terveelliseen ympäristöön (PL 20.2 §). Kuten hallituksen esityksessä mainitaan, KP-sopimuksen vastaavanlaisesta määräyksestä on johdettu valtioiden velvollisuus toimiin lapsikuolleisuuden vähentämiseksi, kulkutautien vastustamiseksi ja eliniän odotuksen lisäämiseksi.⁸⁵

YK:n tekemän tutkimuksen (1985:237-243) mukaan sellaisissa kotitalouksissa (Ghanassa, Nigeriassa, Sierra Leonessa, Sudanissa, Sri Lankassa ja Jamaikalla), joissa on modernit vesihuoltotoiminnot, on myös vähiten lapsikuolleisuutta.⁸⁶ Historiasta myös tiedetään, että useissa kaupungeissa maailmassa on levinnyt tauteja, kuten koleraa, juomaveden kautta. Näin voidaan ajatella, että julkisen vallan velvollisuudella edistää elämän edellytyksiä on yhteys veteen ihmisoikeutena.

3.3.4 Vastuu ympäristöstä

Perustuslain 20.1 §:n mukaan kaikilla on vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä sekä kulttuuriperinnöstä. Julkisen vallan tulee lisäksi pyrkiä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon (PL 20.2 §).

⁸⁴ HE 309/1993 vp, 72

⁸⁵ HE 309/1993 vp, 46 & 71

⁸⁶ van Poppel & van der Heijden 1997, 121

Hallituksen esityksessä erikseen mainitaan, että ensimmäisessä momentissa tarkoitettu vastuu kohdistuu muun muassa vesistöön. Säännökseen kuuluvat niin ympäristön tuhoutumisen ja pilaamisen estäminen kuin luonnolle suotuisat toimetkin.⁸⁷

Pykälän 2 momentissa tarkoitettu oikeus terveelliseen ympäristöön tarkoittaa ympäristön viihtyisyyden lisäksi sitä, ettei ympäristön tila aiheuta ihmisille riskiä sairastua.⁸⁸ Kyseinen säännös vaikuttaa etenkin lainsäädännön perustana, sillä lailla on hankala taata oikeutta terveelliseen ympäristöön⁸⁹. Hallituksen esityksen mukaan säännöksessä mainittu vastuu kohdistuu niin julkiseen valtaan kuin luonnollisiin henkilöihin sekä oikeushenkilöihin⁹⁰.

3.4 Perusoikeudet kunnissa

Julkisen vallan tulee turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 22 §). Hallituksen esityksessä todettiin, ettei pelkästään se riitä, että julkinen valta pidättäytyy puuttumasta perusoikeuksiin, vaan perusoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen vaatii usein myös julkiselta vallalta aktiivisia toimenpiteitä. Perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite koskee myös kyseisten oikeuksien toteutusta yksityisten välisissä suhteissa. Tämä on toteutettu lainsäädännöllä.⁹¹

Perusoikeudet vaikuttavat myös kunnallishallinnossa, etenkin TSS-oikeudet. Kunnallisten viranomaisten tulee soveltaa lakeja niin, että niiden päätökset ovat perustuslain mukaisia sekä tulkinnat perusoikeusmyönteisiä. Koska kunnat käyttävät julkista valtaa, on niiden turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen PL 22 §:n mukaan, vaikkakin säännös kohdistuukin ensisijaisesti lainsäätäjään ja valtioon. Perustuslain tulkintavaikutus tarkoittaa sitä, että lakia sovellettaessa useista mahdollisista tulkintavaihtoehdoista tulee valita se, joka edistää parhaiten

⁸⁷ HE 309/1993 vp, 66

⁸⁸ HE 309/1993 vp, 66

⁸⁹ Hallberg 2005, I. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien sisältö, Vastuu ympäristöstä, Ympäristönsuojelu

⁹⁰ HE 309/1993 vp, 66

⁹¹ HE 309/1993 vp, 75

perusoikeuksien toteutumista.⁹² Mikäli perusoikeussäännöksistä aiheutuu uusia tehtäviä kunnille, tulee niistä säätää lailla.⁹³

Kunnilla on erilaisia velvoitteita ja tehtäviä perusoikeuksien osalta, riippuen perusoikeuksista. Osa perusoikeuksista on ns. subjektiivisia oikeuksia⁹⁴. Niistä suoraan perusoikeustasolla on turvattu oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (PL 19.1 §) sekä oikeus maksuttomaan perusopetukseen (PL 16 §)⁹⁵.

Perustuslain 19.2 §:n oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella taataan lailla jokaiselle. Tämä on esimerkki perusoikeussäännöksestä, joka velvoittaa säätämään tavallisella lailla subjektiivisen oikeuden, vaikka perusoikeus ei suoraan turvaa subjektiivista oikeutta.⁹⁶

Julkisen vallan tulee turvata, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään ilman, että varattomuus estäisi tämän (PL 16.2 §).⁹⁷ Julkisen vallan on myös edistettävä perustuslain nojalla useita oikeuksia, kuten työllisyyttä ja sen on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeuden työhön (PL 18.2 §).⁹⁸

3.5 Perusoikeuksien toteutumisen valvonta

Kuten todettu, TSS-oikeudet vaikuttavat huomattavasti lainsäätäjän toimintaan. Lainsäätäjän tulee säätää sekä pitää voimassa sellaiset lait, jotka turvaavat perustuslaissa säädetyt perusoikeudet.⁹⁹

TSS-oikeudet vaikuttavat lisäksi myös viranomaisten ja tuomioistuinten toimintaan. Perustuslain 106 §:n mukaan, jos tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa

⁹² Harjula & Prättälä 2019, Johdanto, 6.5.1

⁹³ HE 309/1993 vp, 26

⁹⁴ Hallberg 2005, k. 1. Perusoikeusjärjestelmä, Perusoikeuksien ryhmittely ja ulottuvuus, Perusoikeuksien luokittelua, Muut luokittelut

⁹⁵ Harjula & Prättälä 2019, Johdanto, 6.5.2

⁹⁶ Mt. Johdanto, 6.5.2

⁹⁷ Mt. Johdanto, 6.5.2

⁹⁸ Mt. Johdanto, 6.5.2

⁹⁹ Mt. Johdanto, 6.5.1

asiassa lain säännöksen soveltaminen olisi ilmeisessä ristiriidassa perustuslain kanssa, tuomioistuimen on annettava etusija perustuslain säännökselle. Jos asetuksen tai muun lakia alemmanasteisen säädöksen säännös on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, sitä ei saa soveltaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa (PL 107 §). Kunnallisten viranomaisten tulee soveltaa lakeja niin, että viranomaisten tekemät päätökset ovat perustuslain mukaisia sekä tulkinnat perusoikeusmyönteisiä.¹⁰⁰

Oikeuskansleri (PL 108 §) ja oikeusasiamies (PL 109 §) ovat myös valvovia viranomaisia. Muiden tehtäviensä ohella he valvovat, että tuomioistuimet, muut viranomaiset ja virkamiehet sekä muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Heidän tehtävänä on myös valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

¹⁰⁰ Harjula & Prättälä 2019, Johdanto, 6.5.1

4 JULKINEN PALVELU

4.1 Mikä on julkinen palvelu

Julkinen palvelu on julkisyhteisön tuottama tai tarjoama palvelu. Esimerkkeinä tällaisesta on koulutus, terveydenhoito sekä sosiaalihuolto. Osa julkisista palveluista on harkinnanvaraisia, osa taas on määritelty lainsäädännöllä. Kunta on keskeinen julkisten palveluiden tuottaja.¹⁰¹ Kunnan tulee kuntalain 1.2 §:n mukaan edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää palvelut asukkailleen taloudellisesti, sosiaalisesti sekä ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.

Kunnan tehtäviin kuuluu kuntalain 7 §:n mukaan sen itsehallintonsa nojalla itselleen ottamansa tehtävät sekä sille erikseen laissa säädetyt tehtävät. Kunta voi sopimuksella ottaa hoitaakseen myös sellaisia julkisia tehtäviä, jotka eivät kuulu sen itsehallintoon. Kunnan itselleen ottamat tehtävät kuuluvat sen yleiseen toimialaan ja sille erikseen säädetyt tehtävät taas erityistoimialaan.¹⁰²

4.2 Kunnan yleinen toimiala

Perustuslain 121 §:n mukaan kuntien hallinnon tulee perustua kuntien asukkaiden itsehallintoon. Kunnan yleisen toimialan on katsottu olevan kunnallisen itsehallinnon perusta¹⁰³.

Kunnan yleiseen toimialaan kuuluvien tehtävien on oltava yleishyödyllisiä. Tällä tarkoitetaan sitä, että tehtävän hoitaminen tulee olla yleisesti hyväksyttävissä sekä tarkoituksenmukaista ja sopivaa.¹⁰⁴ Tehtävän on myös oltava paikallinen, mutta tämä ei tarkoita sitä, että kunnan olisi toimittava vain omalla alueellaan omien asukkaidensa hyödyksi. Kunnat voivat tehdä yhteistyötä ja kunta voi osallistua myös kansainväliseen toimintaan.¹⁰⁵

¹⁰¹ Mäenpää 2023

¹⁰² Harjula & Prättälä 2019, 1 Osa, 2 l. 7 §. Kunnan tehtävät, 1.

¹⁰³ Mt. 1 Osa, 2 l. 7 §, Kunnan tehtävät, 2.

¹⁰⁴ Mt. 1 Osa, 2 l. 7 §, Kunnan tehtävät, 2.1

¹⁰⁵ Mt. 1 Osa, 2 l. 7 §, Kunnan tehtävät, 2.2

Kunnan on lisäksi huomioitava yhdenvertaisuus, joka on vahvistettu myös perustuslaissa. Kunnan on siis kohdeltava jäseniään lähtökohtaisesti yhdenvertaisesti, eikä heitä saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eriarvoiseen asemaan.¹⁰⁶

4.3 Kunnan järjestämismvastuu

Kunnalla on mahdollisuus järjestää sille laissa säädetyt tehtävät itse. Se voi myös sopia järjestämismvastuun siirtämisestä toiselle kunnalle tai kuntayhtymälle. Tehtävien hoidosta järjestämismvastuussa oleva kunta vastaa järjestettävien palveluiden ja muiden toimenpiteiden yhdenvertaisesta saatavuudesta, tarpeen, määrän ja laadun määrittelemisestä, tuottamistavasta, tuottamisen valvonnasta ja viranomaiselle kuuluvan toimivallan käyttämisestä (KL 8 §).

Kunta voi tuottaa järjestämismvastuulleen kuuluvat palvelut itse tai hankkia ne sopimukseen perustuen muulta palvelujen tuottajalta. Vaikka kunta hankkii laissa säädettyjä palveluita muulta palvelujen tuottajalta, säilyy sillä kuitenkin järjestämismvastuu (KL 9 §). Kunnalla on siis valinnanvaraa, miten palvelu tuotetaan. Se voi tuottaa palvelun itse, perustaa kuntayhtymän, sopia tuottamisesta yhteistoiminnassa toisen kunnan tai kuntayhtymän kanssa, perustaa osakeyhtiön tai olla osakkaana siinä tai muussa yksityisoikeudellisessa yhteisössä. Kunta voi myös hankkia palvelun valtiolta, muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.¹⁰⁷ Kyseisessä säännöksessä tarkoitetaan palveluilla sellaisia tehtäviä, jotka eivät sisällä julkisen vallan käyttöä tai julkisia hallintotehtäviä¹⁰⁸.

Perustuslain 124 § rajaa kunnan mahdollisuutta hankkia palveluita yksityisiltä palvelujen tuottajilta. Sen mukaan julkinen hallintotehtävä on mahdollista antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla sillä ehdolla, että se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa taikka muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen

¹⁰⁶ Harjula & Prättälä 2019, 1 Osa, 2 l. 7 §, Kunnan tehtävät, 2.3

¹⁰⁷ HE 268/2014 vp, 140

¹⁰⁸ Harjula & Prättälä 2019, 1 Osa, 2 l. 9 §. Palvelujen tuottaminen

vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä ei voida antaa muulle kuin viranomaiselle. Yksityisiltä voidaan siis hankkia vain palveluja, joilla ei ole kytkentää julkisen vallan käyttöön taikka julkisen hallintotehtävän hoitamiseen.¹⁰⁹

4.4 Vesihuolto julkisena palveluna

Kunnan järjestäessä vesihuollon itse, kuuluu se kunnan yleiseen toimialaan. Kunnalla ei ole velvollisuutta tuottaa vesihuollon operatiivisia palveluita. Kunnalla on velvollisuus vain huolehtia siitä, että vesihuolto toteutetaan siellä, missä suurehkon asukasjoukon tarve taikka terveydelliset tai ympäristölliset syyt edellyttävät sitä (VHL 6.2 §). Kaupunkien vesihuolto on historiallisesti toteutettu pääsääntöisesti kuntien toimintana, vesihuoltolaitoksien ollen kiinteä osa kunnan organisaatiota.¹¹⁰

Vesihuoltolain 6 §:n 1 mom. mukaan kiinteistön omistaja tai haltija vastaa kiinteistönsä vesihuollosta. Jos kuitenkin suurehkon asukasjoukon tarve, terveydelliset tai ympäristönsuojelulliset syyt vaativat, tulee kunnan huolehtia, että ryhdytään toimenpiteisiin tarvetta vastaavan vesihuoltolaitoksen perustamiseksi (VHL 6.2 §). Vesihuoltolaitosten toiminta-alueiden tulee kunnan alueella kattaa ne alueet, joilla kiinteistöjen liittäminen vesihuoltolaitoksen vesijohtoon tai jätevesiviemäriin on tarpeen toteutuneen tai suunnitellun yhdyskuntakehityksen vuoksi (VHL 7 §).

Kunnalla on vastuullaan vesihuollon yleinen kehittäminen ja järjestäminen alueellaan. Vesihuoltolaitoksen on huolehdittava vesihuoltopalveluista toiminta-alueellaan, jonka kunta sille hyväksyy (VHL 9 §). Kiinteistön omistaja taikka haltija vastaa taas oman kiinteistönsä vesihuollosta VHL 9 §:n nojalla.

Kunnan on kehitettävä vesihuoltoa alueellaan yhdyskuntakehitystä vastaavasti VHL:n tavoitteiden toteuttamiseksi yhteistyössä alueensa vesihuoltolaitosten, laitoksille vettä toimittavien ja niiden jätevesiä käsittelevien sekä muiden kuntien kanssa sekä osallistua vesihuollon alueelliseen yleissuunnitteluun (VHL 5 §). Valtioneuvoston selvityksessä vihjataan, etteivät kaikki kunnat ole onnistuneet VHL

¹⁰⁹ Harjula & Prättälä 2019, 1 Osa, 2 l. 9 §, 2.

¹¹⁰ Berninger ym. 2018, 60

5 §:n mukaisessa vesihuollon kehittämisvelvollisuudessaan. Sen mukaan iso osa vesihuoltolaitosten haasteista koskee pieniä laitoksia, jotka ovat kunnallisessa omistuksessa. Näillä laitoksilla on ollut mm. häiriöitä veden laadussa sekä toimitamisessa, johdon sekä henkilöstön osaamis- ja resurssivajetta, saneeraustoiminta on ollut vähäistä, joiden lisäksi laitoksilla on ollut muitakin taloudellisia haasteita. Tämä vaikuttaa ongelmalliselta, sillä nämä noin 400 laitosta, jotka keskittyvät Suomen suurimpien kaupunkien ulkopuolelle, vastaavat arviolta 40 prosenttisesti maamme vesihuollosta.¹¹¹

Kaikilla kunnilla on nykyään vesihuollon kehittämissuunnitelma, jonka takia lailla ei enää säädetä erityisen vesihuollon kehittämissuunnitelman laatimisesta tai ajan tasalla pitämisestä. Vesihuollon kehittämisen suunnittelulla voidaan sekä alueellisesti että ajallisesti täsmentää kunnan VHL 6 §:ssä tarkoitettua velvollisuutta vesihuollon järjestämiseen.¹¹²

Kunnalla on harkintavaltaa vesihuollon järjestämisessä. VHL 7 §:n mukaiset alueet tulee kuitenkin saattaa vesihuoltolaitosten toiminta-alueiden piiriin. Se tehdään laajentamalla vesihuoltolaitoksen toiminta-alueetta tai perustamalla uusi vesihuoltolaitos. Mikäli kuitenkin palvelujen saatavuus on turvattavissa muun laitoksen toiminta-alueesta päättämällä, ei kunnan tarvitse perustaa taikka laajentaa omaa laitosta.¹¹³

Kunnan tehtävänä on hyväksyä vesihuoltolaitoksen toiminta-alue, jonka tulee olla sellainen, että vesihuoltolaitos pystyy huolehtimaan vesihuollosta taloudellisesti sekä asianmukaisesti ja vesihuollon kustannusten kattamiseksi perittävät maksut muodostuvat kohtuullisiksi ja tasapuolisiksi (VHL 8 §). Kunta voi VHL 8 §:n mukaan myös muuttaa toiminta-alueetta vesihuoltolaitoksen esityksestä tai laitosta kuultuaan.

¹¹¹ Berninger ym. 2018, 60

¹¹² Belinskij 2015, 10

¹¹³ Belinskij 2015, 12

5 YKSITYISTÄMINEN

5.1 Yksityistämisen määritelmiä

Lainsäädännöllisesti yksityistäminen pohjautuu kuntalain 9.1 §:ään sekä jo kumotun sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) 4 §:n 1 momenttiin. Rasinmäen (1997) mukaan yksityistäminen tarkoittaa ”niitä politiikoita ja toimenpiteitä, jotka muuttavat vallitsevaa työnjakoa julkisen ja yksityisen sektorin välillä yksityisen sektorin painoarvon laajentumiseksi.”¹¹⁴ Selkeimmin määriteltynä yksityistäminen tarkoittaa julkisen yrityksen tai tehtävän siirtämistä joko kokonaan tai osittain yksityiselle oikeushenkilölle.¹¹⁵ Kuten aiemmin mainittu, perustuslain 124 § asettaa rajoituksen yksityistämiseksi.

Yksityistämistä on kirjallisuudessa määritelty usein eri tavoin. Kaarlo Tuori ryhmittelee yksityistämisen kolmeen luokkaan. Hänen mukaansa yksityistämällä saatetaan tarkoittaa ensinnäkin julkisten palveluiden tuotannon sekä jakelun alistamista markkinamekanismeille niin, että ne siirretään yksityisille organisaatioille tai sovelletaan palvelujen julkisten tuotanto- ja jakeluorganisaatioiden toiminnassa markkinaperiaatteita. Yksityistämiseen saattaa toiseksi yhdistyä yksilöllisen omavastuun korostus esim. sosiaaliturvajärjestelmää arvioitaessa. Kolmanneksi on mahdollista, että yksityistäminen sisältää myös itsehallintoidean, eli vaatimuksen turvautua esimerkiksi sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa lähiyhteisöihin tai vapaisiin kansalaisjärjestöihin sosiaalibyrokratian sijasta.¹¹⁶

Brada (1996) määrittelee omat muotonsa yksityistämiseksi. Ensimmäinen on yksityistäminen niin sanotun palautuksen kautta, jossa maa-alue tai muu helposti identifioitavissa oleva omaisuus palautetaan alkuperäiselle omistajalle tai hänen perillisilleen. Tämä yksityistämisen muoto on ollut käytössä itäisessä Euroopassa. Bradan toinen muoto yksityistämiseksi on julkisen omaisuuden luovutus tiettyä rahasummaa vastaan. Tästä on kaksi tapaa. Ensimmäinen on julkisen yri-

¹¹⁴ Virmajoki 2018, 17

¹¹⁵ Sutela 2003, 14

¹¹⁶ Tuori 1990, 148

tyksen tai sen osan myyminen yksityiselle henkilölle, yritykselle tai joukolle sijoittajia. Toinen tapa joko kaikkien tai vain osan julkisessa omistuksessa olevien osakkeiden luovutus sijoittajille rahavastiketta vastaan. Kolmas yksityistämisen muoto Bradan mukaan on niin sanottu massa- tai kuponkiyksityistäminen. Näin toteutetussa yksityistämisessä kaikille niihin oikeutetuille kansalaisille jaetaan joko ilmaiseksi tai nimellistä korvausta vastaan kuponkeja, joiden avulla he voivat ostaa osuuksia julkisesta yrityksestä. Tätä on käytetty Keski- ja Itä-Euroopassa, ja sen avulla on tehty isoja muutoksia yritysten omistuksiin, vaikka sillä ei olekaan aina ollut vaikutusta itse yritysten toimintaan.¹¹⁷

Yksityistämisen ääritapaus on, kun julkisesti omistetun toiminnon omistajuus ja operointi siirretään kokonaan yksityisen toimijan vastuulle. Yhtiöittäminen puolestaan merkitsee yhtiön operatiivisen johtamisen siirtämistä julkiselta vallalta erilliselle toimijalle, jolla ei ole poliittisia motiiveja vaikuttaa yrityksen operatiiviseen toimintaan. Tässä julkinen valta, esim. kunta, säilyttää voitto-oikeutensa yhtiöön.¹¹⁸

5.2 Yksityistämisen muotoja

Kunnallisen palvelun yksityistäminen voi tapahtua liikkeen luovutuksella¹¹⁹. Liikkeen luovutus tarkoittaa yrityksen, liikkeen, yhteisön tai säätiön taikka näiden toiminnallisen osan luovuttamista toiselle työnantajalle, mikäli luovutettava päätömisena tai sivutoimisena harjoitettu liike tai sen osa pysyy luovutuksen jälkeen samana tai samankaltaisena (työsopimuslain 55/2001 1:10).

Työoikeudessa liikkeen luovutus ryhmitellään seuraavasti. Ei edes liikkeen luovutus, liikkeen luovutus sekä liikkeen luovutus ja uuden liikkeen perustaminen. Liikkeen luovutuksesta ja uuden liikkeen perustamisesta on kyse esim. silloin, kun uusi yrittäjä ostaa konkurssipesän liiketoimintaan liittyneen omaisuuden sen jälkeen, kun konkurssipesän työntekijöiden työsuhteen ovat päättyneet.¹²⁰

¹¹⁷ Megginson, Price & Netter 2000, 19

¹¹⁸ Saastamoinen & Tuorila 2022, 11 & 26

¹¹⁹ Virmajoki 2019, 16

¹²⁰ Äimälä & Kärkkäinen 2017, 318 & 326

Esimerkiksi osakekaupassa, yhtiöosuuden luovutuksessa, konkurssissa, sulautumisessa sekä yhtiöittämisessä, kun se toteutetaan jakautumalla, on kyse ei edes liikkeenluovutuksesta. Näin on sen takia, koska työntekijöiden osalta muutos työnantajan toiminnassa on pienempi kuin liiketoiminnan luovutuksen yhteydessä.¹²¹

Liikkeenluovutuksesta on pääsääntöisesti kyse, kun seuraavat edellytykset täyttyvät: 1) Oikeudellinen yhteys täyttyy normaalisti, kun yritysten välillä on suora sopimussuhde, 2) jos luovutuksen yhteydessä on siirtynyt toiminnallinen kokonaisuus, eli luovutuksen kohteen olisi mahdollista toimia myös itsenäisenä liiketoimintana sekä 3) liiketoiminta on jatkunut keskeytyksettömästi, luovutuksen yhteydessä voi kuitenkin olla lyhyt katko. Esimerkiksi kun yhtiöittäminen suoritetaan luovuttamalla jokin liiketoiminta kaupalla toiselle samaan konserniin kuuluvalla yritykselle, muodostaa yhtiöittäminen yleensä liikkeen luovutuksen.¹²²

Yhtiöittämisellä tarkoitetaan tavallisesti jonkin liiketoiminnan jakamista useisiin yhtiöihin¹²³. Kuntalain 126 §:ssä määritellään yhtiöittämisvelvollisuus, kun kunta hoitaa lain 7 §:ssä tarkoitettua tehtävää kilpailutilanteessa markkinoilla. Kunta ei kuitenkaan hoida tehtävää kilpailutilanteessa markkinoilla muun muassa, jos toiminta muodostaa luonnollisen monopolin tai tuottaa välittömästi tähän liittyviä palveluita (KL 126.2 §:n 5 k.).

5.3 Yksityiset yritykset vesihuollossa

Ulkoistamisesta on tavallisesti kyse, kun yritys päättää luopua jonkin toiminnon suorittamisesta itse, ja ostaa sen ulkopuoliselta yritykseltä. Usein ulkoistettava toiminto on niin sanottu aputoiminto, kuten siivous, mutta se voi olla myös osa varsinaisesta tuotantotoiminnasta.¹²⁴ Esimerkiksi Yhdysvalloissa vesihuollossa on normaalia käyttää yksityisiä yrityksiä hoitamaan laskutusta, perintää, rutiininomaista huoltoa ja muita vastaavia tehtäviä.¹²⁵

¹²¹ Mts. 319 & 320

¹²² Mts. 320–325

¹²³ Mts. 320

¹²⁴ Äimälä & Kärkkäinen 2017, 327

¹²⁵ Arnold 2005, 569

Suomessa yksityisiä yrityksiä hyödynnetään esimerkiksi saneerauksessa, uudisrakentamisessa ja verkoston kunnossapidossa. Maa- sekä vesirakennusurakoineilla on läheinen yhteys vesihuollon investointiin ja toteutukseen, se on yksi suurimmista yksityisten yritysten hoitamista toiminnoista vesihuollon alalla. Yksityisiä yrityksiä toimii myös kunnossapidon alalla, esimerkiksi valvonta- ja tarkastustoiminnassa. Tämän lisäksi yksityiset huoltavat ja korjaavat putkistoja sekä verkostoja, etenkin kiinteistöjen kunnossapidon alalla.¹²⁶ Yksityiset yritykset hoitavat muitakin toimintoja. Esimerkiksi Tampereen kaupunki on ulkoistanut perintänsä Suomen Kuntaperintä Oy:lle, joten se hoitaa myös Tampereen Veden laskujen perintää¹²⁷.

Markkinoiden muuttuessa kunnossapidossa yksityisillä yrityksillä voi olla mahdollisuuksia toimia myös laajemmin vesi- ja viemärihuollossa. LVI-toimialalle soveltuvia toimintoja voisi olla muun muassa vesimittarien vaihdot ja niiden huollot sekä korjaukset ja pumppaamojen huollot ja korjaukset. Vesihuollon urakat ovat esimerkiksi rakennusalalla usein isoja, joka saattaa pitää pienet ja keskisuuret yritykset poissa markkinoilta, mikäli niillä ei ole tarpeeksi resursseja.¹²⁸

¹²⁶ Saastamoinen & Tuorila 2022, 29

¹²⁷ Tampereen Vesi 2023

¹²⁸ Saastamoinen & Tuorila 2022, 29

6 KOKEMUKSIA YKSITYISESTÄ VESIHUOLLOSTA

6.1 Vesihuolto Englannissa ja Walesissa

Vuonna 1989 Iso-Britannian hallitus yksityisti Englannin ja Walesin vesihuollon. Tätä ennen se oli ollut suurimmilta osin julkisessa omistuksessa. Yksityistämistä perusteltiin kilpailun kasvattamisella, yksityisen sektorin tehokkuudella ja paremmilla resursseilla, joiden avulla vesihuollon korjauskustannukset voidaan kattaa entistä paremmin ja samalla saavuttaa uudet eurooppalaiset standardit veden laadun suhteen. Samalla perustettiin kolme erillistä valvontavirastoa, jotka valvoivat veden hintaa, veden laatua sekä jokien ja ympäristön saastumista.¹²⁹

Englantilaisten ja Walesilaisten vuosittaiset vesilaskut nousivat vuosien 1989 ja 1999 välillä keskimääräisesti 46 prosenttia. Vuodesta 1989 vuoteen 1998 englantilaisten vesihuoltoyhtiöiden liikevoitot nousivat keskimäärin 142 prosenttia. Verrattuna Ruotsiin, jossa vesihuolto on kunnallisessa omistuksessa, yksityiset englantilaiset vesihuoltoyhtiöt tuottivat paljon enemmän voittoa. Vuonna 1995 ruotsalaisten vesihuoltoyhtiöiden keskimääräinen pääoman tuotto prosentti oli 8, kun Ison-Britannian keskiarvo oli 23.¹³⁰

Vesihuollon yksityistämisen jälkeen ensimmäisten viiden vuoden aikana lisääntyivät myös kotitalouksien vedenjakelun katkaisut maksamattomien vesilaskujen takia. Tästä seuranneen kritiikin takia vesihuoltoyhtiöt päättivät, etteivät ne jatkossa katkaise vedenjakelua maksamattomien laskujen takia, mikäli asiakkaalla ei todellisuudessa ollut varoja maksaa laskuja. Oikeus veteen huomioitiin myös paikallisessa lainsäädännössä, ja vedenjakelun keskeytys maksamattomien vesilaskujen takia kiellettiin.¹³¹

Vesihuollon yksityistämisestä seurasi kuitenkin myös positiivisia muutoksia. Yksityisten vesihuoltoyhtiöiden tekemien investointien seurauksena oli useita ympäristöhyötyjä. Uimakelpoisten rantojen määrä nousi, ja jokien sekä kanaalien

¹²⁹ Dore, Kushner & Zumer 2003, 42 & 43. Ks. myös Katko ym. 2022, 135: kansalle kerrottiin julkisten vesihuoltolaitosten hoitaneen talouttaan huonosti, vaikka niiltä kiellettiin lainojen ottaminen.

¹³⁰ Mts. 43 & 44

¹³¹ Mts. 45

vesien laatu parani. Paikallinen ympäristövirasto nostaa syytteitä saastuttajia vastaan, jotta järvesien laatu pysyy hyvällä tasolla.¹³²

Yksityistämisen jälkeen myös juomaveden laatu parani. Yhä useampi veden laatu tarkastus hyväksyttiin ja harvempi hylättiin. Juomaveden tarkastusviraston mukaan tämä johtui lisääntyneistä syytteistä saastuttajia kohtaan. Juomaveden laadun paraneminen on yksi vesihuollon yksityistämisen isoimmista positiivisista vaikutuksista, mutta on epäselvää, johtuiko tämä lähinnä tiukemmasta kansallisesta valvonnasta.¹³³

6.2 Vesihuolto Tallinnassa

Viron itsenäistyessä uudelleen vuonna 1991, päätettiin valtion omistamien vesi- ja jätevesihuoltoyhtiöiden omistus siirtää kunnille. Neljä vuotta myöhemmin säädettiin laki, jonka nojalla suurin osa kuntien vesilaitoksista oli tarkoitus yhtiöittää vuoteen 1997 mennessä. Näiden yhtiöiden osakkeenomistajien oli tarkoitus olla lähinnä kuntia. Kunnille asetettiin velvollisuus operoida laitoksia ja kerätä käyttömaksuja, jotka kattavat kaikki operointikustannukset sekä suojelevat ympäristöä. Vuonna 1999 astui voimaan laki, jonka mukaan vesihuolto- ja viemärijärjestelmät voi omistaa joko julkinen tai yksityinen taho, mutta vesihuoltoyhtiön on joka tapauksessa varmistettava riittävät vesihuolto- ja sanitaatiopalvelut. Vesihuollon maksujen tuli kattaa veden ottaminen, kuljettaminen ja käsittely sekä jäteveden hävittäminen. Vedenkulutus tuli myös mitata vesimittarilla, mikäli asiakas ja vesihuoltolaitos eivät toisin sopineet.¹³⁴

Tallinnan kaupunki otti lainoja sekä sai ulkopuolista rahoitusta vesihuolto- ja jätevesipalveluidensa kehittämiseen. 1990-luvulla vesihuoltopalvelut olivat parantuneet, mutta vuodesta 1994 alkaen kaupungin tavoitteena kuitenkin oli vesi- ja jätevesihuollon yksityistäminen. Keväällä 1999 kaupunginhallitus oli päättänyt

¹³² Dore ym. 2003, 44

¹³³ Dore ym. 2003, 45

¹³⁴ Vinnari & Hukka 2007, 79

myydä osan omistamistaan osakkeista yksityisille sijoittajille suurten investointitarpeiden takia. Vesihuoltoyhtiön mukaan tällä vältettiin myös vesimaksujen nostaminen.¹³⁵

Samana vuoden kesällä kaupunki päätti myydä 33 prosenttia osakkeistaan yksityisille sijoittajille, ja seuraavana vuonna kaupunki nosti myytävän osakepääoman 50,4 prosenttiin. Näin isosta osakepääoman osasta luopumista perusteltiin pääoman ja lainanottokyvyn kasvamisella, jotta vesihuoltopalveluita pystyttiin kehittämään. Vesihuoltoyhtiö argumentoi, että näin uusi omistaja pystyisi johtamaan laitosta paremmin sekä ottamaan paremmin vastuuta vesihuoltopalveluiden kehittämisestä. Joulukuussa 2000 International Water United Utilities (IWUU)-nimisen yhtiön tarjous hyväksyttiin. Kauppasopimuksen mukaan vesitariffien oli tarkoitus pysyä samana seuraavat viisi vuotta.¹³⁶

Kaupunki arvioi ennen osakkeidensa myymistä, että yksityisen ostajan tulisi sijoittaa vuosittain 21,3 miljoonaa euroa seuraavan kahdentoista vuoden ajan vesihuollon ja viemäröinnin infrastruktuurien kehittämiseen, jotta infrastruktuuri kehittyisi toivotusti. Liiketoimintasuunnitelma velvoitti sijoittamaan vuosittain 12,8 miljoonaa euroa vesihuoltoinfrastruktuuriin vuosien 2001–2005 aikana. Keskimäärin yhtiö kuitenkin sijoitti vain 12,1 miljoonaa vuodessa tänä aikana, joka oli yli kuusi miljoonaa vähemmän, kuin mitä kaupunki sijoitti vesihuoltoon ennen yksityistämistä. Yhtiö nosti tänä aikana yhteensä 35 miljoonaa euroa osinkoja ja lisäksi rahoitti suuren osan vesihuoltoinvestoinneistaan lainarahalla. Kaupunki toki sai osingoista osansa, mutta vuonna 2001 kaupunki päätti maksaa vesihuoltoyhtiölle yli 15 miljoonaa euroa sadeveden poisjohtamispalveluista, joka oli ennen yksityistämistä kuulunut jätevesipalveluihin.¹³⁷

Tallinnassa veden hinta ei noussut huomattavasti välittömästi yksityistämisen jälkeen, vaikka pääosin yksityisessä omistuksessa oleva vesihuoltolaitos halusikin nostaa hintoja. Vuonna 2001 kaupunginhallitus perusti järjestön valvomaan vesitariffeja sekä vesihuollon palvelujen laatua. Valvova taho olisi tullut perustaa jo ennen yksityistämistä tai viimeistään samaan aikaan, kuten suuremmassa

¹³⁵ Vinnari & Hukka 2007, 79 & 80

¹³⁶ Mts. 80

¹³⁷ Mts. 81

osassa valtioita, jotka ovat yksityistäneet vesihuollon. Kaupunki ja vesihuoltolaitos tekivät uuden sopimuksen, jonka mukaan vesimaksut nousevat vuosien 2004–2010 välillä 36 prosenttia siitä, mitä ne olivat ennen yksityistämistä.¹³⁸

Keskellä talouskriisiä vesihuoltoyhtiö ilmoitti nostavansa vesimaksujaan sopimuksen mukaisesti 12,8 prosenttia 1.1.2009. Tätä pidettiin kyseenalaisena, sillä yhtiön pörssitiedotteen mukaan se oli tehnyt ennätysvoitot vuonna 2008. Kaksi vuotta myöhemmin Virossa säädettiin laki, jonka nojalla perustettiin riippumaton kilpailuviranomainen. Sen tehtävänä on valvoa vesihuoltoyhtiöiden tariffeja sekä liikevoittoja. Vesihuoltoyhtiöt myös veloitettiin hyväksyttämään vesihuollon maksut kilpailuviranomaisella ennen niiden voimaansaattamista. Tallinnan vesihuoltoyhtiö ei päässyt sopimukseen kilpailuviranomaisen kanssa, ja vuonna 2017 Viron korkein oikeus päätti, ettei kilpailuviranomainen ole sidottu kaupungin ja vesihuoltoyhtiön väliseen sopimukseen vesihuollon maksuista. Vesihuoltoyhtiö joutuu siis jatkossakin hyväksyttämään hintansa kilpailuviranomaisen kautta.¹³⁹

Tallinnan tapauksessa vesihuollon yksityistäminen vaikutti suoraan kuluttajiin vesihuollon maksujen nousemisella. Voidaan kuvitella, että maksut olisivat nousseet myös ilman yksityistämistä, sillä vesihuollon infrastruktuuria oli tarpeen kehittää miljoonilla euroilla vuodessa, mutta tuskin yhtä dramaattisesti.

Kaupungille yksityistämisestä koitui huomattavia kustannuksia. Se joutui maksamaan sadevesipalveluista sekä uusien asiakkaiden kytkennät vesihuoltoverkoston. Myös uudet neuvottelut vesihuoltoyhtiön yksityisen omistajatahon kanssa lisäsivät kustannuksia. Yksityistämisen hyödyt jäivät pieniksi, sillä vesihuollon infrastruktuuriin ei yksityisen tahon toimesta sijoitettu sovittuja summia. Yksityinen omistaja kyllä hyötyi osakkeiden omistuksesta sen rahoittaessa infrastruktuuriin sijoittamisen lähinnä lainarahalla, nostaan osinkoja jo ennen yksityistämistä realisoituneista voitoista. Vuoden 2005 loppuun mennessä yksityinen omistaja oli jo tienannut takaisin enemmän, kuin mitä se oli sijoittanut neljä vuotta aiemmin.¹⁴⁰

¹³⁸ Vinnari & Hukka 2007, 82 & 84

¹³⁹ Peda & Vinnari 2019, 8

¹⁴⁰ Vinnari & Hukka 2007, 81–83

6.3 Vesihuolto Kuopion Vaajasalossa

Kuopiossa sijaitsevassa Vaajasalossa vesihuolto kulki tutkimus- ja kuntoutuslaitos Neuronin kautta kymmeniä vuosia. Neuronin omisti ja ylläpiti Suomen aivotutkimus- ja kuntoutussäätiö, ja sillä oli vedenottamolaitos, vedenkäsittelylaitos ja jätevedenpuhdistamo. Alueen kotitaloukset liitettiin Neuronin talousvesi- ja jätevesiverkostoihin, kotitalouksia alueella on alle 90 kappaletta. Kyseiset kotitaloudet ovat osa Karttulan vesiosuuskuntaa, mutta näiden vedentuotanto sekä jätevedenpuhdistus hankittiin Neuronilta.¹⁴¹

Vuonna 2018 Neuronin toiminta loppui, kun aivotutkimus- ja kuntoutussäätiö haikautui selvitystilaan. Alueen asukkaat huolestuivat vesihuollon palveluista. Vuonna 2020 yritys nimeltä Oy Quality Performance Ltd (QP) osti Neuronin kiinteistökokonaisuuden yritystoimintaa varten, vesilaitos sekä sen velvoitteet sisältyivät kauppaan. QP ei kuitenkaan halunnut huolehtia vesihuollosta sen ollessa kannattamatonta. Pian yrityksen joutuessa talousvaikeuksiin, osa laskuista jäivät maksamatta, vesihuollon näytteet ottamatta eikä viranomaisille toimitettavia raporttejakaan laadittu. Kaupunki sekä ELY-keskus vaativat, että QP huolehtii vesihuollosta, tätä varten asetettiin myös uhkasakko. Keväällä 2022 yritys ilmoitti, että alueen puhtaan veden toimitus sekä jäteveden vastaanottaminen katkaistaan.¹⁴²

Käräjäoikeudelta haettiin turvaamispäätöstä, jonka nojalla vesiosuuskunnalla olisi oikeus ylläpitää alueen vesihuoltoa. Kuopion kaupunki sekä QP sopivat avustuksesta, jota kaupunki suorittaa yritykselle vesihuollon turvaamisesta. Avustusta maksettiin yhteensä 51 000 euroa, mutta se lopetettiin, kun QP ei siltikään maksanut laskujaan. Käräjäoikeuden väliaikaisen turvaamispäätöksen perusteella vesiosuuskunta yhdessä kaupungin ja entisen Neuronin kiinteistöllä vuokralaisena oleva hoivayritys turvaavat yhdessä alueen vesihuoltoa. Vesiosuuskunta rakentaa alueella parhaillaan uusia vesiputki- ja jätevesilinjoja, joiden on määrä valmistua vuonna 2024.¹⁴³

¹⁴¹ Pölkki 2023

¹⁴² Pölkki 2023

¹⁴³ Pölkki 2023

Vaajasalon kotitalouksien vesi- ja jätevesihuoltopalvelut eivät keskeytyneet, mutta vaara tähän oli. Koska tarvittavia näytteitä ei otettu, ei talousveden puhtautesta voitu olla varmoja. Neuronin esimerkki on hyvä siitä, että vaikka yksityisen yrityksen vesihuoltopalvelut toimisivat kymmeniä vuosia moitteettomasti, se ei takaa mitään tulevaisuutta ajatellen. Yksityisen vesihuollon toimijan joutuessa talousvaikeuksiin, voi alueen vesihuolto vaarantua myös.

7 YKSITYISTÄMISEN VAIKUTUKSET

7.1 Yksityistämisen mahdolliset hyödyt

Yksityistämisen yhdeksi pääasialliseksi hyödyksi on katsottu, että kilpailu markkinoilla on positiivinen asia niin taloudelle kuin kuluttajillekin. Yritykset sekä kyseessä oleva ala kasvaa ja kuluttajat hyötyvät tästä esimerkiksi parempien tuotteiden ja palvelujen sekä hintakilpailun myötä. Yksityisillä yrityksillä on usein enemmän resursseja, joita investoida palvelujensa kehittämiseen. Tästä voi olla rahallistakin hyötyä kuluttajille, sillä yksityisen yrityksen sijoittaessa palveluihinsa, ei se vaikuta kansalaisten maksettaviksi tuleviin veroihin. Toisin saattaa olla, mikäli julkisesti omistettu yhtiö sijoittaa julkisia varoja yrityksensä kehittämiseksi.¹⁴⁴

Kuten Englannissa ja Walesissa, yksityisten yritysten resurssien johdosta vesihuollon yksityistämisen seurauksena talousveden sekä järvien ja jokien vesien laatu voi parantua. Tämä on merkittävä hyöty etenkin, jos veden laadussa on selkeästi parantamisen varaa.

Stenbacka ja Tombak (1997) esittävät seuraavia perusteita yksityistämiselle. Yksityisen yrityksen valvonta esimerkiksi sen rahoituksesta on läpinäkyvämpää kuin julkisen yrityksen. Yksityisillä yrityksillä on myös usein selkeämmät tavoitteet, joiden saavuttamista on helpompi seurata. Konkurssin uhka vaikuttaa yksityisiin yrityksiin tyypillisesti enemmän, joka kannustaa tehokkuuteen. Näiden lisäksi julkisissa yrityksissä erilaisten eturyhmien yritykset vaikuttavat toimintaan saattavat olla vahvempia kuin yksityisissä yrityksissä.¹⁴⁵

Megginsonin ym. mukaan yksityinen omistus on usein liitetty parempaan yrityksen suorituskykyyn kuin pitkään jatkunut julkinen omistus. Näin on etenkin, kun yksityinen omistaja on ulkomainen yritys tai sijoittaja.¹⁴⁶ Yksityiset yritykset pyrkivät toimimaan kustannustehokkaasti, kun ne tavoittelevat maksimaalisia voittoja. Vaikuttaakin siltä, että yksityistämisestä hyötyvät lähinnä yritykset, etenkin luonnollisen monopolin tapauksessa.

¹⁴⁴ Rozsa & Geary, 199 & 200

¹⁴⁵ Saastamoinen & Tuorila 2022, 27

¹⁴⁶ Megginson ym. 2000, 35.

7.2 Yksityistämisen mahdolliset haitat

Vesi on meidän -kansalaisaloitteessa perustellaan vesihuollon yksityistämisen kieltämistä muun muassa sillä, ettei siihen voi syntyä kilpailua ja yksityistämisen johdosta vesihuollon hinnat nousisivat sekä palvelutaso heikkenisi. Myös veden saatavuus on yksi aloitteessa mainituista huolista.¹⁴⁷

Kuten Englannissa, Walesissa ja Tallinnassa, yksityistämisen johdosta vesimaksut nousivat huomattavasti.¹⁴⁸ Kuten edellä on käsitelty, vesimaksuilla on liittymä ensinnäkin veteen ihmisoikeutena, YK:n kehottaessa valtioita tukemaan kohtuuhintaisen juomaveden ja viemäröinnin turvaamista.¹⁴⁹ Myös TSS-sopimuksen 11 ja 12 artiklat koskevat vesimaksuja. Mikäli yksilöllä ei ole vähäisen varallisuuden takia varaa maksaa vesimaksuja, on hankala pitää yllä tyydyttävää elintaso (11 art.) tai parasta mahdollista terveydentilaa (12 art.).

Samoin vesimaksuilla on yhteys perustuslain 19 §:ssä turvattuun oikeuteen välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon, perustoimeentuloon sekä julkisen vallan velvollisuuteen edistää väestön terveyttä. Yksilön ollessa kykenemätön suorittamaan vesimaksuja, mikään näistä PL 19 §:n oikeuksista tai julkisen vallan velvollisuuksista ei toteudu ilman julkisen vallan myötävaikutusta.

Etukäteen on vaikea ennustaa, tulisivatko vesihuollon maksut nousemaan yksityistämisen seurauksena. Voimme kuitenkin katsoa Englannin, Walesin ja Tallinnan esimerkkejä sekä myös osakeyhtiölakia (624/2006), jonka 5 §:n pääsäännön mukaan yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajilleen. Yritykset kun usein tavoittelevat mahdollisimman korkeita voittoja, ei ajatus vesimaksujen nousemisesta kuulosta kaukaa haetulta.¹⁵⁰

¹⁴⁷ KAA 2/2020 vp, 1

¹⁴⁸ Dore ym. 2003, 42 & 43

¹⁴⁹ UNGA 2010a, 2 & 3

¹⁵⁰ Ks. myös Katko ym. 2022, 132

Vaikka kilpailu markkinoilla on usein positiivinen asia, vesihuollon tapauksessa se tuskin olisi. Vesihuollon ollessa luonnollinen monopoli, ei siihen käytännössä voi syntyä kilpailua.

Veden laadun paraneminen on kieltämättä positiivinen vaikutus, kuten tapahtui Englannissa ja Walesissa. Suomessa veden laatu on kuitenkin pääsääntöisesti hyvällä tasolla, joten suuria hyötyjä siitä tuskin täällä tulisi.

Veden saatavuuden ongelmat kuulostavat kaukaa haetulta. Meillä on tähän kuitenkin kotimainen esimerkki Kuopion Vaajasalosta, jossa pelättiin vesihuollon keskeytymistä yksityisen vesihuoltoa hoitaneen yrityksen jouduttua talousvaikeuksiin¹⁵¹. Tämän esimerkin valossa veden saatavuutta on perusteltua pitää mahdollisena ongelmana vesihuollon yksityistämistä pohtiessa.

Kuluttajien lisäksi vesihuollon yksityistäminen voi aiheuttaa myös julkiselle valalle päänvaivaa ja kustannuksia. Kuten Tallinnassa, jossa kaupunki päätyi maksamaan ylimääräiset 15 miljoonaa euroa sadevesipalveluista. Vesihuoltoyhtiön yksityinen omistajataho ei myöskään investoinut sovittuja summia infrastruktuuriin.¹⁵²

¹⁵¹ Pölkki 2023

¹⁵² Vinnari & Hukka 2007, 81–83

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vesihuoltoa sekä selvittää, tulisiko vesihuollon olla jatkossakin julkinen palvelu. Tavoitteena oli selvittää, millä perustuslaissa turvatuilla perusoikeuksilla on kytkentä vesihuoltoon ja millainen tämä kytkentä on. Tavoitteina oli myös selvittää, mikä on julkinen palvelu sekä mitä yksityistäminen on, millaisia kokemuksia vesihuollon yksityistämisestä on ja mitkä ovat sen hyvät ja huonot puolet. Opinnäytetyön tärkeimpiä lähteitä olivat aiheeseen liittyvä lainsäädäntö, lainvalmisteluaineisto, kirjallisuus sekä erilaiset ohjeet ja oppaat.

Tämä työ on tehty hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. En ole millään tavalla esteellinen työn tekemiseen ja olen perehtynyt laajasti työn aiheeseen. Viittaukset ovat asianmukaisia ja vältän suoria lainauksia.¹⁵³ Opinnäytetyön johtopäätökset perustuvat aiheeseen kattavasti perehdyttyäni omiin perusteltuihin johtopäätöksiini sekä alan asiantuntijoiden argumentteihin.

Suomessa vesihuoltopalvelut toimivat hyvin, talousvesi on pääsääntöisesti puhdasta ja vesimaksut ovat kohtuullisia. Toki vesihuoltoinfrastruktuurin tulevat saaneerukset voivat olla omiaan nostamaan hintoja.

Vesihuollon yksityistämisestä olisi todennäköisesti enemmän haittaa kuin hyötyä. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tärkeyttä ei voi liioitella. Perustuslaissa ei ole mainintaa vedestä perusoikeutena, mutta usea näistä oikeuksista ei voi toteutua täysimääräisesti, mikäli jokaisella ei ole oikeutta puhtaaseen talousveteen sekä sanitaatioon.

Yksityisten yritysten tavoitteena on pääsääntöisesti mahdollisimman suuren voiton tuottaminen. Ei ole mahdotonta, etteivätkö perusoikeudet voisi toteutua yksityisten yritysten hoitaessa vesihuoltoa. Jokaiselle ihmiselle sekä koko yhteiskunnalle elintärkeää palvelua ei kuitenkaan tule antaa tällaisten tahojen vastuulle.

¹⁵³ Arene n.d., 14

Kun julkisella vallalla on perustuslain mukaisesti velvollisuus varmistaa perusoi-
keuksien toteutuminen, toteutuvat ne kaikista tehokkaimmin vesihuollon pysy-
essä julkisena palveluna.

Vesihuoltoon ei myöskään erittäin todennäköisesti synny kilpailua sen ollessa
luonnollinen monopoli. Yksityistämisen hyödyt jäisivät todennäköisesti hyvin pie-
niksi. Olisi myös kyseenalaista yksityistää yhteiskunnan toimivuuden kannalta
erittäin tärkeä palvelu. Pidän parhaana vaihtoehtona, että kriittinen infrastruktuuri
pysyy julkisessa omistuksessa.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei yksityisillä toimijoilla voisi olla mitään roolia
vesihuollon alalla. Kuten aiemmin käsitelty, yksityiset yritykset voivat hoitaa esi-
merkiksi urakoita ja huoltoja sekä tukitoimintoja, niin kuin ne jo tekevätkin. Kunnat
voisivat esimerkiksi kartoittaa mahdollisuuksia yhä useamman tukitoiminnon ul-
koistamiseen sekä pienten ja keskisuurten yritysten käyttämistä niille sopivissa
urakoissa.

LÄHTEET

Kirjallisuus- sekä internetlähteet

Ahmad, A., Khan M. & Haque. M. 2018. Arsenic contamination in groundwater in Bangladesh: implications and challenges for healthcare policy. Dove Medical Press. Risk Management and Healthcare Policy 2018:11 s. 251–261. Viitattu 22.2.2023. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6281155/pdf/rmhp-11-251.pdf>

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene Oy. n.d. Ammattikorkeakoulujen oppinnytötöiden eettiset suositukset. Viitattu 15.4.2023.

Arnold, C. 2005. Privatization on Public Water Services: The States' Role in Ensuring Public Accountability. Pepperdine Law Review, Vol. 32, No. 3, p. 561–604. Viitattu 7.3.2023. <https://ssrn.com/abstract=1025849>

Belinskij, A. Vesihuoltolakiopas 2015. Maa- ja metsätalousministeriö 5/2015. [https://mmm.fi/documents/1410837/1720364/MMM_5_2015.pdf/383bfb97-d522-49de-9602-46fbb958cb4a] (15.12.2022).

Belinskij, A. 2009. The right to water: political rhetoric or legal reality? Ympäristöjuridiikka 1/2009 s. 107–118.

Berninger, K., Laakso, T., Paatela, H., Rautiainen, J., Virtanen R., Tynkkynen, O., Piila, N., Dubovik, M. & Vanhala, R. 2018. Tulevaisuuden kestävä vesihuolto – ennakointi, ohjaus ja järjestäminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 56/201

Delimatsis, P.: The Regulation of Water Services in the EU Internal Market. TILEC Discussion Paper, DP 2015–2020. Viitattu 29.11.2022. [https://www.researchgate.net/publication/282980010_The_Regulation_of_Water_Services_in_the_EU_Internal_Market]

Hallberg, P. 2005. Perusoikeudet. Helsinki: WSOYpro.

Harjula, H & Prättälä, K. 2019. Kuntalaki: tausta ja tulkinnat. 10., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Harjula, M. n.d. Terveystoimintasetus 1879. Viitattu 9.3.2023. <https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/historiakone/dokumentti.php?id=590>

Heino, O. 2016. Paradigman jäljillä – Tutkimus vesihuollon ajattelumalleista. Tampereen teknillinen yliopisto. Julkaisu 1374. Väitöskirja. Viitattu 13.3.2023. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/114521/Heino_1374.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hollo, E. 2021. Vesioikeus. 2., uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Hukka, J. & Katko, T. 1999. Yksityistäminen vesihuollossa? Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 19. Viitattu 26.1.2023.

[https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/128353/hukka_katko_yksityist%C3%A4minen_vesihuollossa.pdf?sequence=1]

Hukka, J. & Katko, T. 2007. Vesihuollon haavoittuvuus. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 58. Viitattu 13.3.2023. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/128313/hukka_katko_vesihuollon_haavoittuvuus.pdf?sequence=1

Hunter, P., MacDonald, A. & Carter, R. 2010. Water Supply and Health. PLoS Med 7(11): e1000361. Viitattu 22.2.2023. <https://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1000361>

Juuti, P., Katko, T. & Rajala, R. 2017. Sata vuotta vesihuoltoa Suomessa 1917–2017. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere 2017.

Juuti, P. 2019. Yksityisen sektorin osuus Tampereen vesihuoltopalveluista 1700-luvulta 2000-luvulle. Ympäristöhistoria. The Finnish Journal of Environmental History. YFJEH 1/2019. VOL 8 nro 1, 52–62. Viitattu 20.3.2023. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/126850/YFJEH_1_2019_low_Copy.pdf?sequence=1#page=52

Jäntti, M. 2023. Tampereen Vesi yhtiötetään – tätä se tarkoittaa. Yle. 30.1.2023. Viitattu 10.3.2023. <https://yle.fi/a/74-20015370>

Katko, T., Juuti, P. & Juuti, R. 2022. Vesihuollon myytit. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Karttunen H., Uoti, A., Ranta, J. & Dahlberg, M. 2022. Vesihuoltohanke. Oikeudellinen asiantuntijaselvitys Vesi on meidän -lainsäädäntötyön valmisteluun. Itä-Suomen yliopisto.

Kolehmainen, A. 2015. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Sajama, S., Soininen, N., Voutilainen, T., Kolehmainen, A., Talus, K., Penttinen, S., Tolvanen, M., Hoffrén, M. & Määttä, T. & Miettinen, T. (toim.) Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksesta, metodista ja arvostelusta, 105–134. Edita Publishing Oy. Viitattu 11.4.2023. Vaatii käyttöoikeuden. <https://www-edilex-fi.libproxy.tuni.fi/kirjat/16170.pdf>

Maa- ja metsätalousministeriö. n.d. Vesihuollon tehtävät ja organisaatio. Viitattu 27.2.2023. https://mmm.fi/vesi/vesihuolto_tehtavat

Maa- ja metsätalousministeriö. n.d. Vesihuollon haasteet. Viitattu 14.4.2023. [Vesihuollon haasteet - Maa- ja metsätalousministeriö \(mmm.fi\)](https://mmm.fi/vesi/vesihuolto_haasteet)

Maa- ja metsätalousministeriö 18.11.2022. Vesihuoltolain uudistaminen käynnistyy. Viitattu 14.4.2023. [Vesihuoltolain uudistaminen käynnistyy - Maa- ja metsätalousministeriö \(mmm.fi\)](https://mmm.fi/vesi/vesihuoltolain_uudistaminen_kaynnistyy)

Megginson, W., Price, M. & Netter, J. 2000. From state to market: a survey of empirical studies on privatization. Journal of Economic Literature. August 31,

2000. Viitattu 7.3.2023. <https://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceof-state-ownedenterprises/1929649.pdf>

Mohammed H.I Dore, Joseph Kushner, Klemen Zumer. 2003. Privatization of water in the UK and France – What can we learn? *Utilities Policy* 12 (2004), 41–50. Viitattu 3.1.2023.

Muukkonen, M. 2019. Viitattu. Kunnan talouden järjestäminen. *Oikeus* 2019 (48); 4, 365–373. 21.12.2022. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:julkiset_palvelut

Mäenpää, O. 12.4.2023. Julkiset palvelut. Tieteen termipankki. Viitattu 12.4.2023.

Peda, P. & Vinnari, E. 2019. The discursive legitimation of profit in public-private service delivery. *Critical Perspectives on Accounting* 69 (2020). Viitattu 23.3.2023.

Pölkki, M. 2023. 200 ihmisen juomavesi ajautui yksityisen yrityksen hallintaan – Sitten firma ilmoitti katkaisevansa veden. *Helsingin sanomat*. 21.3.2023. Viitattu 21.3.2023. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009452236.html>

Rozsa, S. & Geary C. 2016. Benefits and Downsides of Privatizing Municipal Services. Teoksessa Gonzalez, J III. & Kemp, R. (toim.) *Privatization in Practice: Reports on Trends, Cases and Debates in Public Service in Business and Nonprofits*. Google-kirjat. North Carolina: McFarland & Company, Inc., Publishers, 199–203.

https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=ztfIDAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA195&dq=The+pros+and+cons+of+Privatization&ots=nKmmNpJycV&sig=XJdx4ELmQ33xHjyG7As7G_MOrpQ&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20pros%20and%20cons%20of%20Privatization&f=false

Saastamoinen, A. & Tuorila, H. 2022. Ulkoistaminen ja yksityisten toimijoiden rooli vesihuollossa. *Kilpailu- ja kuluttajaviraston Tutkimusraportteja 4/2022*. Viitattu 26.1.2023. [<https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2022/04/2022-04-tutkimusraportteja-vesihuolto-ulkoistaminen.pdf>]

Saraviita, I. 14.2.2023. Luonnollinen monopoli. Tieteen termipankki. Viitattu 14.2.2023. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:luonnollinen_monopoli

Silfverberg, P. 2017. Vesihuollon suuntaviivat 2020-luvulle. Suomen Vesilaitosyhdistys ry. Vesilaitosyhdistyksen monistesarja nro 44. Viitattu 27.2.2023. https://valtioneuvosto.fi/documents/1410837/1516651/Vesihuollon+suuntaviivat+2020-luvulle_final_20170622.pdf/cb687a80-dd57-4733-88c7-f3962e4bf9f4

Siltala, R. 11.4.2023. Oikeustieteellinen tutkimus. Tieteen termipankki. Viitattu 11.4.2023. [Oikeustiede:oikeustieteellinen tutkimus/laajempi kuvaus – Tieteen termipankki](https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeustieteellinen_tutkimus/laajempi_kuvaus_-_Tieteen_termipankki)

Suomen ympäristökeskus. 2021. Talousveden laatu. Viitattu 19.1.2023. <https://www.vesi.fi/vesitieto/talousveden-laatu/>

Sutela, M. 2003. Sosiaali- ja terveystalouden ulkoistaminen – Oikeudelliset reunaehdot. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 8.3.2023. <https://www-edilex-fi.libproxy.tuni.fi/kirjat/5526.pdf>

Tampereen Vesi. Laskutus. Viitattu 30.3.2023. <https://www.tampereen-vesi.fi/asiakkaalle/laskutus/>

Tieteen termipankki. 1.03.2023. Nimitys: vesihuolto. viitattu 1.3.2023. <https://tieteen termipankki.fi/wiki/Nimitys:vesihuolto>

Tuori, K. 1990. Oikeus, valta ja demokratia. 1. painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Veronmaksajat. 2022. Kuntien verot. Viitattu 11.1.2023. <https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Tilastot/Kunnat/#1e287184>

Vesilaitosyhdistys. n.d. Vesihuolto. Mitä vesihuolto on? Viitattu 27.2.2023. <https://www.vvy.fi/vesihuolto/mita-vesihuolto-on/#osio-1-1510226035-5945-1>

Vesilaitosyhdistys. n.d. Hulevesi – haitariesite. Viitattu 1.3.2023. https://www.vvy.fi/site/assets/files/1088/hulevesi-haitariesite_a4_yleinen_web_250314.pdf

Virmajoki, Olli. 2018. Kunnallisten palvelujen yksityistämisen muodot ja liikkeen luovutuksen soveltamisala. Oikeustieteellinen tiedekunta. Lapin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 27.1.2023. <https://www-edilex-fi.libproxy.tuni.fi/opin-naytetyot/19105.pdf>

Vesi.fi. 28.10.2019. Jätevedenpuhdistamolla tapahtuu. Suomen ympäristökeskus. Viitattu 1.3.2023. <https://www.vesi.fi/vesitieto/jatevedenpuhdistamolla-tapahtuu/>

Vesi.fi. 28.10.2019. Mitä on hulevesi? Suomen ympäristökeskus. Viitattu 1.3.2023. <https://www.vesi.fi/vesitieto/mita-on-hulevesi/>

Vinnari, E. & Hukka, J. 2007. Great expectations, tiny benefits – Decision-making in the privatization of Tallin water. Utilities Policy 15 (2007), pp. 78–85. Viitattu 14.3.2023. <https://www.sciencedirectassets.com/>

van Poppel, F. & van der Heijden, C. 1997. The effects of water supply on infant and childhood mortality: a review of historical evidence. Health Transition Review, Vol. 7, No 2 (October 1997), pp. 113–148. Viitattu 15.2.2023. <http://www.jstor.org/stable/40652275>

www.right2water.eu. Viitattu 6.2.2023.

Zacheus, Outi. 2022. Talousvesiyhteenveto 2021. Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 19.1.2023. <https://thl.fi/documents/98567/1586974/Talousvesiyhteenveto+2021.pdf/09a775d9-3323-037b-4d3d-302a3ffd8f98?t=1671008542175>

Virallislähteet

COM (2014) 177: Komission tiedonanto eurooppalaisesta kansalaisaloitteesta ”Vesi on Perusoikeus! Vesi kuuluu kaikille, se ei ole kaupallinen hyödyke!”. 19.3.2014 Bryssel.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilari. Hyväksytty 17.11.2017.

HE 1/1998 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi

HE 309/1993 vp, Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

HE 268/2014 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle kuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

KAA 2/2020 vp, Vesi on meidän – kansalaisaloite vesihuollon yksityistämisen estämiseksi

PeVM 25/1994 vp, Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta

PeVL 2/1986 vp, Perustuslakivaliokunnan lausunto 1986 n:o 2

SopS 8/1976. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Viitattu 3.1.2023. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2

SopS 6/1976. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. Viitattu 3.1.2023. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006>

UNCECR (UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights): General Comment No. 15: The Right to Water (Arts. 11 and 12 of the Covenant). 20.1.2003, E/C.12/2002/11.

UNGA (UN General Assembly): 108th plenary meeting, Official Records. 28.7.2010. A/64/PV. 108. (UNGA 2010a)

UNGA (UN General Assembly): The human right to water and sanitation. 28.7.2010. A/RES/264/292. (UNGA 2010b)